

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Reģionālās
attīstības fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

IETEIKUMI EIROPAS SAVIENĪBAS FONDU IEGULDĪJUMU IZVĒRTĒŠANAI

LR Finanšu ministrija, Izvērtēšanas nodaļa

2015. gada oktobris

Saturs

IEVADS	3
Kam paredzēti šie ieteikumi?	3
Kā izmantot šos ieteikumus?	3
Kas ir izvērtēšana un kādēļ tā nepieciešama?	3
1. IZVĒRTĒJUMU PLĀNOŠANA UN ORGANIZĒŠANA	5
Cik maksā izvērtējuma veikšana?	6
Kas tiek izvērtēts?	7
Kādi var būt izvērtēšanas jautājumi?	7
Kādi dati nepieciešami izvērtējuma veikšanai?	8
Kas un kā veic izvērtēšanu?	10
2. IZVĒRTĒŠANAS PIEEJAS	11
Kādas var būt izvērtēšanas pieejas?	11
Kas ir ieviešanas izvērtēšana?	12
Kas ir ietekmes izvērtēšana?	13
3. IETEKMES IZVĒRTĒŠANAS METOŽU IEDALĪJUMS UN PIELIETOJUMS	14
Kādas izvērtēšanas metodes izmantot ES fondu ieguldījumu izvērtēšanā	14
Kas jāņem vērā izvērtējot veiktos ieguldījumus?	15
Kādas stratēģijas izmanto ietekmes kvantitatīvai noteikšanai?	17
Kā izvērtēt ekonomiskos un sociālos ieguvumus?	18
4. KĀ IZVĒLĒTIES IZVĒRTĒJUMA PIEEJU?	20
5. IZVĒRTĒJUMU SECINĀJUMU UN IETEIKUMU IZMANTOŠANA	21
PIELIKUMI	23
1. Pielikums. Terminu skaidrojums	23
2. Pielikums. Literatūras saraksts	26
3. Pielikums. Tehnisko specifikāciju izstrādes principi ārējiem izvērtējumiem	28
4. Pielikums. Tehniskās specifikācijas piemērs	34
5. Pielikums. Izvērtējuma gala ziņojuma novērtēšanas veidlapa	37

IEVADS

KAM PAREDZĒTI ŠIE IETEIKUMI?

1. Šie ieteikumi paredzēti visiem, kuri nodarbojas ar Eiropas Savienības (turpmāk – ES) struktūrfondu un Kohēzijas fonda (turpmāk – ES fondu) ieguldījumu izvērtēšanu vai izvērtēšanas organizēšanu, izvērtēšanas rezultātos ieinteresētajām pusēm un izvērtējumu lietotājiem, īpaši politikas veidotājiem, lai konstatētu izvēlētajās ES fondu ieguldījumu politikas efektivitāti un lietderību.
2. Šie ieteikumi ir sagatavoti, lai nodrošinātu ES fondu ieguldījumu izvērtēšanu un to mērķis ir sniegt praktiskus norādījumus atbildīgajām iestādēm un citām ieinteresētajām pusēm ES fondu ieguldījumu izvērtēšanai atbilstoši prasībām, kas noteiktas ES un nacionālajos tiesību aktos, kā arī ievērojot vispārpieņemto izvērtēšanas praksi. Ņemot vērā Eiropas Komisijas (turpmāk – EK) virzību uz rezultātiem vērstas Kohēzijas politikas īstenošanu, arvien lielāks uzsvars tiek likts uz skaidru, pārredzamu un izmērāmu ES fondu ieguldījumu mērķu definēšanu ES dalībvalstīs, vienlaikus daudz skaidrāk nošķirot ES fondu ieguldījumu plānošanu un uzraudzību no ES fondu ieguldījumu izvērtēšanas, kā arī paredzot obligātu visu ES fondu ieguldījumu efektivitātes, lietderības un ietekmes izvērtēšanu.
3. Šajos ieteikumos izmantoto nozīmīgāko terminu definīcijas un skaidrojumi ir atrodami 1.pielikumā.

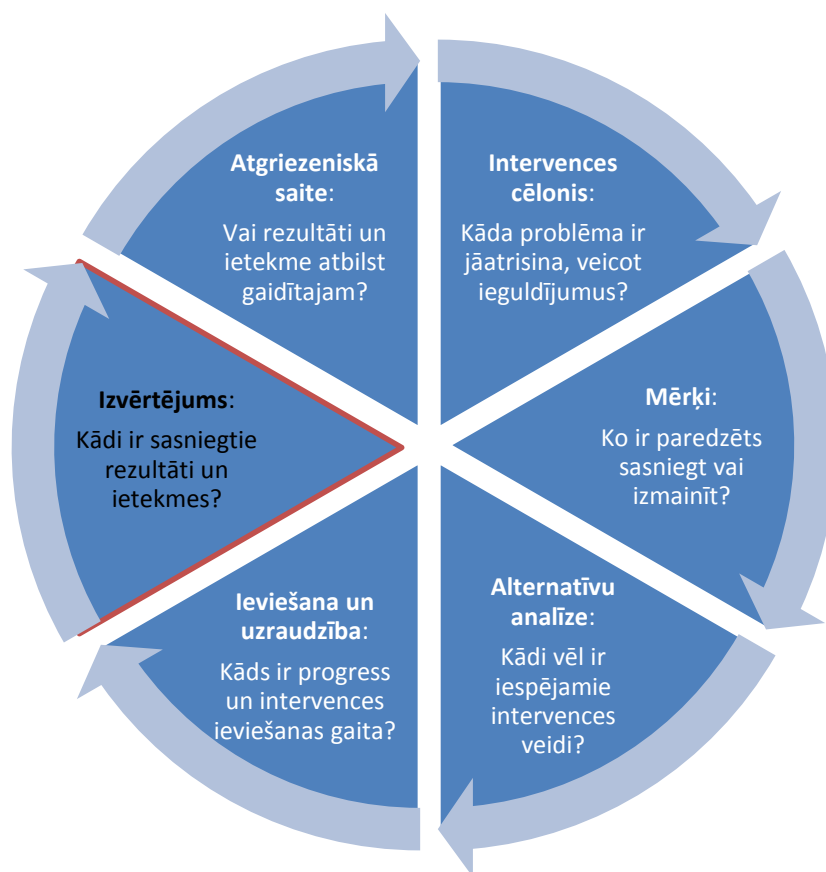
KĀ IZMANTOT ŠOS IETEIKUMUS?

4. Šajos ieteikumos ir aprakstīti svarīgākie izvērtēšanas aspekti:
 - kas ir izvērtēšana un kādēļ tā nepieciešama;
 - kā izstrādāt izvērtējumus;
 - kādas ir izvērtēšanas pieejas;
 - kā izvēlēties atbilstošākās izvērtēšanas metodes;
 - kā izmantot izvērtēšanas rezultātus;
 - kādā veidā izvērtēšana var uzlabot politikas plānošanu.
5. Vienlaikus jāņem vērā, ka šie ieteikumi nav mācību līdzeklis ES fondu ieguldījumu izvērtēšanas un analīzes jautājumos. 2.pielikumā ir apkopots ieteicamās literatūras saraksts, ieskaitot EK izstrādātās vadlīnijas un ieteikumus, kurā izvērtēšanas jautājumi ir aplūkoti daudz detalizētāk nekā šajā dokumentā.

KAS IR IZVĒRTĒŠANA UN KĀDĒĻ TĀ NEPIECIEŠAMA?

6. Izvērtēšana ir darbību kopums, kuru veic, lai izvērtētu (izpētītu, analizētu, novērtētu) veikto pasākumu īstenošanas veidu, rezultātus un to ietekmi, kā arī noteiktu cēloņsakarības starp īstenošanas veidu, sasniegtajiem rezultātiem un iztērēto finansējumu. Izvērtēšanu plaši izmanto dažādās jomās un nozarēs, lai iegūtu pierādījumus īstenoto pasākumu pamatotībai, atbilstībai, lietderībai u.c. aspektiem, tādējādi ļaujot pilnveidot vai mainīt esošos pasākumu īstenošanas veidus vai izstrādāt jaunas pieejas.

7. ES fondu kontekstā **izvērtēšana tiek definēta kā darbību kopums, ko veic vadošā iestāde (turpmāk – VI), atbildīgās iestādes un par horizontālo principu koordināciju atbildīgās institūcijas, lai novērtētu ES fondu finansējuma ieguldījumu efektivitāti, lietderību un ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību un sabiedrību, tādējādi nodrošinot nepieciešamo pierādījumu bāzi turpmākiem uzlabojumiem ES fondu darbības programmas īstenošanā¹.**
8. ES Kohēzijas politika ir saistīta ar ievērojamiem publisko finanšu resursu ieguldījumiem, tādēļ ir svarīgi gūt pārlicību par šo līdzekļu lietderīgu un efektīvu izmantošanu. ES fondu ieguldījumu izvērtējumi sekmē ES fondu ieguldījumu politikas plānošanu un ieviešanu šādos veidos²:
 - labāka un informētāka lēmumu pieņemšana;
 - efektīvāka resursu sadale;
 - lielāks caurspīdīgums un atbildība.
9. ES fondu ieguldījumu politikas plānošana ir nepārtraukts process (skat. 1.attēlu).

1.attēls. **Izvērtējuma vieta politikas plānošanā**

10. Politikas plānošanas procesā tiek sagaidīts, ka ieguldījumu ietekme būs pozitīva, t.i., ietekme atbildīs sagaidāmajam rezultātam. Tomēr pastāv iespēja, ka ietekme ir bijusi

¹ Ministru kabineta noteikumi Nr.108 "Kārtība, kādā uzrauga un izvērtē Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanu, kā arī izveido un izmanto Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmu 2014.–2020.gadam" (2015). Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=272807>

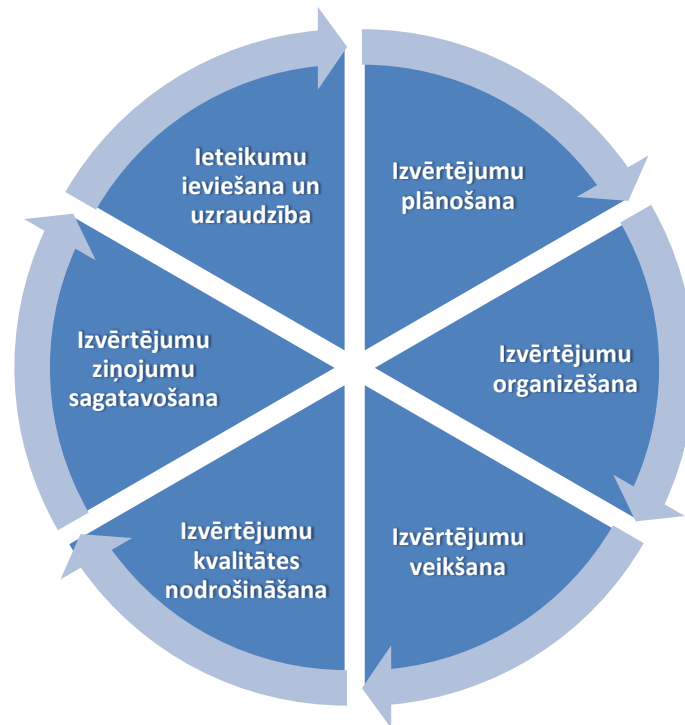
² Datu pieejamība ES Kohēzijas politikas 2014. – 2020. gada plānošanas perioda Darbības programmas ietekmes izvērtēšanai Latvijā. Ernst & Young Baltic. 2014. Pieejams http://www.esfondi.lv/upload/Petijumi_un_izvertejumi/apraksti/Petijuma_izvertesanas_zinojums_31012014.pdf

niecīga vai ietekme ir pretēja plānotajam. Arī šādas negatīvas ietekmes konstatācija ir svarīga, jo tā norāda vai nu uz trūkumiem ieguldījumu pamatā izvirzītās problēmas risināšanā, vai arī uz neatbilstībām pašā ieviešanas procesā. Jebkurā gadījumā negatīvie rezultāti norāda uz nepieciešamību pārskatīt plānotās politikas pasākumus vai arī politikas ieviešanas veidus.

11. Izvērtējuma lietderību un izmantojamību raksturo argumentēti un pamatoti secinājumi, kā arī skaidri formulēti un ieviešami priekšlikumi (izvērtēšanas ieteikumi). Neatbilstošu metožu un nekvalitatīvu datu izmantošana neļauj pamatot politikas plānotāju apgalvojumus, ka pozitīva ietekme ir radusies tieši intervences politikas dēļ, nevis nejaušības vai kāda cita faktora rezultātā, un ka intervence ir bijusi lietderīga.

1. IZVĒRTĒJUMU PLĀNOŠANA UN ORGANIZĒŠANA

12. ES fondu finansēto pasākumu izvērtēšana un organizēšana notiek saskaņā ar Uzraudzības komitejas (turpmāk – UK) apstiprināto izvērtēšanas plānu³, kas ir saistošs visām ES fondu izvērtēšanā iesaistītajām pusēm (skat. 2.attēlu).

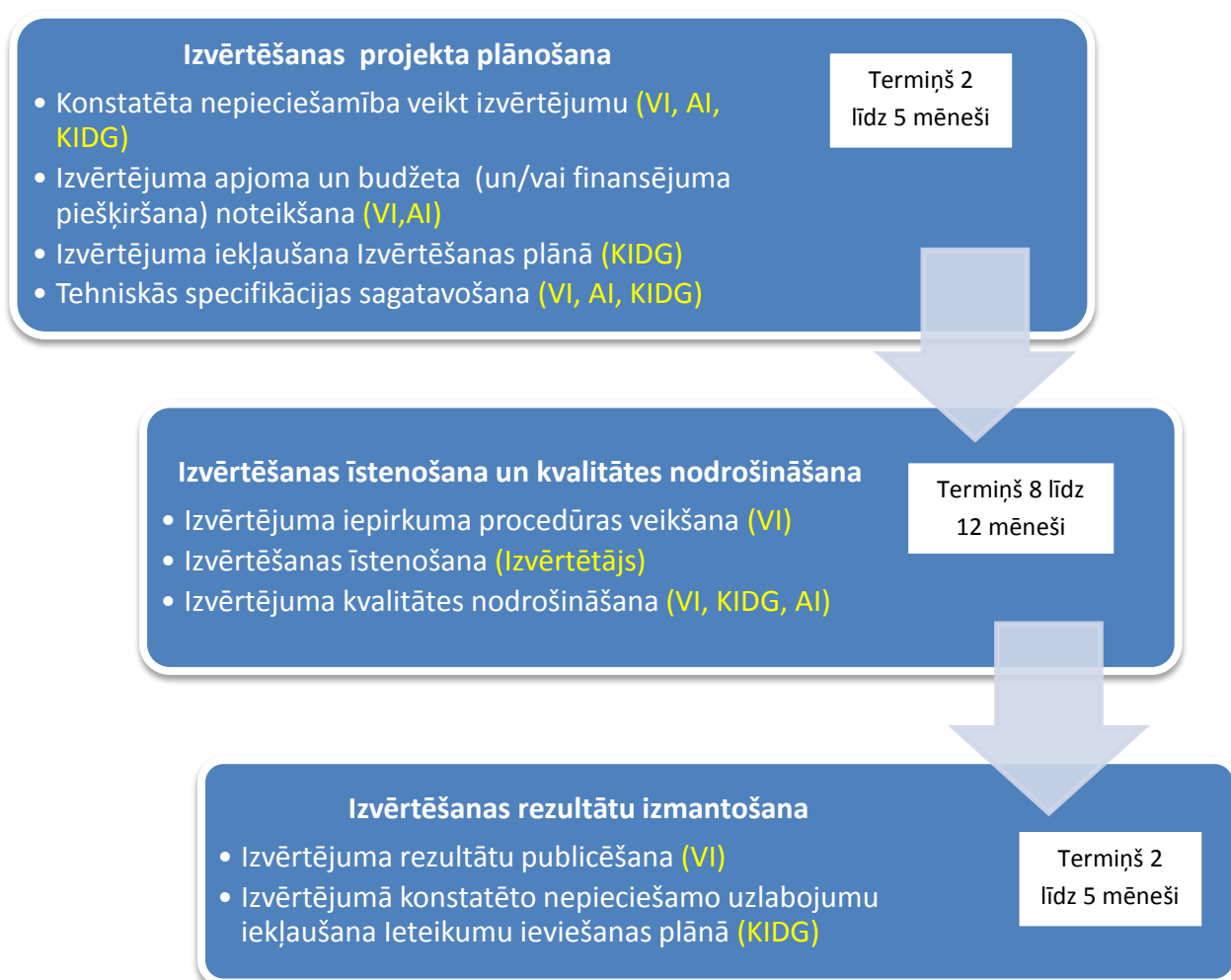
2.attēls. ES fondu ieguldījumu izvērtējumu organizēšanas process

13. Lai gan izvērtējumu sarežģītības pakāpe un nepieciešamie dati ir atkarīgi no izvērtējuma tvēruma, līmeņa un laika perioda, kurā tiek veikts izvērtējums, vairumā gadījumu izvērtējuma organizācijas procesā tiek risināti šādi jautājumi:
 - intervences mērķa noteikšana;
 - plānoto pasākumu ieviešanas mehānismu un to loģiskās intervences identificēšana;
 - galveno izpētes jautājumu definēšana;

³ ES fondu 2014. – 2020. gada plānošanas periodā tas ir ES fondu izvērtēšanas plāns 2014. – 2020. gadam. Pieejams UK dokumentu e-portfēlī <http://kom.esfondi.lv>

- izvērtējuma metodoloģijas izvēle;
- izvērtējuma vajadzībām nepieciešamo datu un to avotu identifikācija;
- secinājumu un ieteikumu, kuri izriet no izvērtējuma, apkopšana;
- būtiskāko ieteikumu iekļaušana ikgadējā ieteikumu ieviešanas plānā;
- ieteikumu ieviešanas uzraudzība.

14. Detalizēts izvērtējuma organizēšanas process redzams 3.attēlā.

3.attēls. Izvērtējuma organizēšanas posmi, iesaistītās institūcijas un termiņi

CIK MAKSĀ IZVĒRTĒJUMA VEIKŠANA?

15. Izvērtēšanas izmaksas galvenokārt ir atkarīgas no šādiem faktoriem:

- 1) izvērtējuma apjoma (izvērtējuma jautājumu skaits) un mēroga (piemēram, darbības programma (turpmāk – DP)⁴, specifiskā atbalsta mērķis (turpmāk – SAM) vai pasākums), pielietojamo metožu sarežģītības līmenis;
- 2) izvērtējumā iesaistīto ekspertu atalgojums;
- 3) publiskās iepirkuma procedūras rezultātā piedāvātā cena.

⁴ ES fondu 2014. – 2020. gada plānošanas perioda darbības programma “Izaugsme un nodarbinātība”

KAS TIEK IZVĒRTĒTS?

16. Izvērtēšanas galvenais mērķis ir noteikt veikto ieguldījumu efektivitāti, lietderību un ietekmi. Līdz ar to izvērtējumu galvenais mērķis ir tieši saistīts ar ES fondu mērķiem. Tālāk ir redzams piemērs no DP, kurā ir redzama sasaiste starp identificēto problēmu, definēto ieguldījumu mērķi un argumentētu pamatojumu.

Piemērs – ieguldījumu mērķis un tā pamatojums

DP 7.prioritārā virziena „Nodarbinātība, darbaspēka mobilitāte un sociālā iekļaušana” SAM 7.1.1. „Pilnveidot bezdarbnieku prasmes un kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus pieprasījumam” kā problēma tiek identificēts tas, ka, lai gan „sagaidāms, ka nodarbināto skaits līdz 2020.gadam, salīdzinot ar 2012.gadu, varētu palielināties par 5 – 6% jeb aptuveni 49,7 tūkst., kas absorbēs daļu pašreizējo darba meklētāju, tomēr vidējā termiņā saglabāsies jūtamas disproporcijas starp darbaspēka pieprasījumu un piedāvājumu. No vienas puses to noteiks neatbilstības starp darba tirgū pieprasītām un piedāvātām prasmēm, no otras – darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma reģionālās disproporcijas.” Tādējādi identificētā problēma ir darba tirgus neatbilstība potenciālo darbinieku nepieciešamajām prasmēm un/vai šo prasmju neatbilstība pieprasījumam konkrētajā reģionā.

KĀDI VAR BŪT IZVĒRTĒŠANAS JAUTĀJUMI?

17. Izvērtēšanas jautājumi ir atkarīgi no attiecīgo ieguldījumu ieviešanas mērķa un mehānisma (ieviešanas veida) un tos nosaka institūcija, kura vēlas veikt izvērtējumu. Piemēram, atsaucoties uz iepriekš minēto piemēru ilgtermiņa bezdarbnieku apmācību gadījumā, kas ietver apmācības pie darba devēja, iespējams iegūt savstarpēji saistītu pasākumu loģisku ķēdi, kas parādīta zemāk minētajā piemērā.

Piemērs – Intervences loģika ilgtermiņa bezdarbnieku apmācību gadījumā

18. Balstoties uz augstāk minēto piemēru, pasūtītājs var uzdot šādus izvērtējuma jautājumus:

	Vai veikto ieguldījumu mērķis ir sasniegts?
	Vai intervence ir ieviesta atbilstoši plānotajam?
	Kāda ir ieguldījumu faktiskā ietekme uz nodarbinātības līmeni valstī, reģionā, pilsētā?
	Vai apmācības pie darba devēja ir uzlabojušas dalībnieku iemaņas un/vai kvalifikāciju, kas nepieciešama darba tirgū?
	Vai līdzdalības rezultātā dalībniekiem ir palielinājies darba piedāvājumu skaits?
	Citi jautājumi

19. Tajā pašā laikā var saprast, ka, jo tālāk notiek virzība pa iespējamo ietekmju ķēdi, jo grūtāk noteikt cēlonisko ietekmi. Apmācību piemērā var viegli identificēt, ka pat salīdzinoši vienkārši ieguldījumi rada daudz izpētes jautājumu. Tādējādi ir svarīgi noteikt jautājumu prioritāti, lai izvairītos no izvērtējuma pārslogošanas ar pārāk lielu jautājumu skaitu. Ideālā gadījumā pastāv līdzsvars starp izvērtējuma jautājumu detalizētību un mērogu. Gadījumos, kad izvērtējuma uzdevumā iekļauj pārāk lielu jautājumu skaitu, rodas risks, ka izvērtētājs pazaudēs izvērtējuma fokusu un nerasniegs galveno izvērtējuma mērķi. Šis risks ir jāņem vērā, sagatavojot izvērtējumu tehniskās specifikācijas.

KĀDI DATI NEPIECIEŠAMI IZVĒRTĒJUMA VEIKŠANAI?

20. Ieguldījumu ietekmes izvērtēšanai nepieciešamos datus nosaka izpētes jautājumi. Tajā pašā laikā, datu pieejamība var ierobežot iespējamās izvērtējuma jautājumus. Ideālā gadījumā datus un to avotus nosaka vienlaikus ar izskatāmajiem izpētes jautājumiem. Uzsākot izvērtējumu svarīgi noskaidrot, vai izvērtējuma gaitā tiks iegūti jauni specifiski dati. Izvērtējumiem nepieciešamos datus vēlams identificēt ES fondu ieguldījumu plānošanas fāzē un savlaicīgi nodrošināt to pieejamību, atsevišķos gadījumos nosakot izvērtēšanai nepieciešamo datu sākotnējās vērtības pirms ieguldījumu uzsākšanas.
21. Atbilstošu datu esamība ir atzīta par vienu no galvenajiem izaicinājumiem izvērtējot ES fondu ieguldījumu ietekmi un intervences loģiku ne tikai Latvijā, bet arī citās ES dalībvalstīs⁵. Lielākajā daļā gadījumu dati ir pieejami pašvaldību vai valsts informācijas

⁵ Design and commissioning of counterfactual impact evaluations. A Practical Guidance for ESF Managing Authorities. European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Unit A3. 2013. Pieejams <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7646>

sistēmās, tomēr atsevišķos gadījumos ir nepieciešams veikt īpašas datu ieguves procedūras, kurās iegūtie dati var tikt uzskatīti par tikpat uzticamiem kā administratīvi apkopotie dati. Šādi dati bieži vien tiek iegūti izmantojot aptaujas, piemēram, ikgadējās iedzīvotāju aptaujas Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojumā (EU SILC), kuru veic Centrālā statistikas pārvalde (turpmāk – CSP)⁶. Izvērtējumam nepieciešamo datu iedalījums redzams 1.tabulā.

1.tabula

Izvērtējumam nepieciešamo datu iedalījums pēc to pieejamības

Nr.	Datu tips	Datu avots
1.	ES fondu līdzfinansēto projektu dati un attiecīgo SAM iznākuma un rezultāta rādītāji	ES fondu līdzfinansēto projektu finansējuma saņēmēji vai atbildīgās iestādes
2.	Regulāri papildināti publiski pieejami dati pietiekamā detalizācijā	Centrālā statistikas pārvalde, valsts un pašvaldību informācijas sistēmas
3.	Dati, kas tiek regulāri atjaunoti, taču publiski nav pieejami pietiekamā detalizācijā	
4.	Dati, kas netiek regulāri atjaunoti vai netiek apkopoti vispār	Pētījumi

22. EK vadlīnijās⁷ ieguldījumu ietekmes novērtēšanai iesaka izmantot kvazi-eksperimentālās metodes, jo šī pieeja ietekmes identificēšanā izmanto salīdzinājumu starp mērķa grupu un kontroles grupu, atšķirībā no eksperimentālās pieejas, kurā šādu salīdzinājumu neveic un kurā ir sarežģīti izvērtēt ietekmes noteikšanu. Lai varētu izmantot šīs metodes ir nepieciešami trīs veidu dati:

- 1) vispārēja informācija, kas ļauj identificēt ieguldījumu mērķa grupas vienību kā tādu, piemēram, uzņēmumi, personas vai teritorija;
- 2) informācija par faktiskajiem rezultātiem, piemēram, bezdarbnieku skaita, kuri iesaistījušies darba tirgū, palielinājums. Iespējamie datu avoti šeit varētu būt projektu dati, kā arī ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda vadības informācijas sistēma. Lai šos datus varētu izmantot izvērtēšanā, ir vienlaikus nepieciešams uzkrāt informāciju par intervencē neietekmēto mērķa grupu jeb tā saucamo kontroles grupu, par kuru datus iespējams iegūt, piemēram, no valsts informācijas sistēmām;
- 3) informācija par kontekstu jeb tā saucamie kontroles mainīgie – ekonomiskās, sociālās vides raksturojums, kurā notikuši ieguldījumi.

23. Konkrētu nepieciešamo datu un informācijas veidu nosaka izvēlētā izvērtēšanas metode.

24. Ieguldījumu ietekmes izvērtēšanā var rasties noteiktas problēmas, kas saistītas ar personu un komerciālo datu aizsardzību. Īpaši aktuāli tas ir Eiropas Sociālā fonda (turpmāk – ESF) ieguldījumu izvērtējumu gadījumos, kuros nepieciešama informācija ne tikai par

⁶ <http://www.csb.gov.lv/respondentiem/ienakumu-un-dzives-apstaklu-apsekojums-eu-silc-34369.html>

⁷ Design and commissioning of counterfactual impact evaluations. A Practical Guidance for ESF Managing Authorities. European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Unit A3. 2013. Pieejams <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7646>

konkrētas personas dzimumu, vecumu, izglītību vai kādām citām pazīmēm, bet arī tādi personas dati kā, piemēram, personas kods, kas ļauj attiecīgo personu identificēt. No vienas puses šādi dati nepieciešami, lai varētu precīzi identificēt ieguldījumu ietekmi mikro līmenī – identificējams unikāls mainīgais, uz kuru pamatojoties iespējams pieprasīt un analizēt valsts informācijas sistēmās esošos datus, savukārt, no otras puses, šāda datu pieprasīšanai un to izmantošanai jābūt saskaņā ar valsts normatīvajiem aktiem⁸. EK vadlīnijās par ESF izvērtēšanu un monitoringu⁹ arī tiek atzīts, ka ietekmes izvērtēšanā attiecībā uz kvazi-eksperimentālo metožu izmantošanu pastāv ierobežojumi, raugoties no datu aizsardzības viedokļa.

25. Datu izmantošanas ierobežojumi attiecas arī uz uzņēmumu komercinformāciju vai citu sensitīvu rakstura informāciju. Līdzīga problēma pastāv, ja ietekmes izvērtējumos ir nepieciešams izmantot CSP uzkrātos mikro datus par uzņēmumiem, jo respondentu (uzņēmumu) sniegto komercinformāciju aizsargā Valsts statistikas likuma 18.pants, kas nosaka tiesības un pienākumus, kuri jāievēro CSP un citām institūcijām, kuras nodarbojas ar valsts un citu statistikas datu ieguvu un apstrādi Valsts statistikas likuma 19.pants paredz arī izņēmumus konfidencialitātes noteikšanā.
26. Tādējādi atbildīgajām iestādēm jau savlaicīgi jāparedz iespējamās problēmas nepieciešamo datu uzkrāšanā, jānoskaidro potenciālie datu avoti un iespējas tos savstarpēji saistīt, kā arī savlaicīgi jārod dažādās valsts informācijas sistēmās apkopoto sensitīvu datu ieguves un izmantošanas risinājumus.
27. Vienlaikus jānorāda, ka ESF un Jauniešu garantiju iniciatīvas ieguldījumu izvērtēšanā EK nepieprasa datus mikro līmenī, bet gan apkopotā veidā¹⁰.

KAS UN KĀ VEIC IZVĒRTĒŠANU?

28. Viena no svarīgākajām izvērtēšanas procesa sastāvdaļām ir augstas izvērtējuma kvalitātes nodrošināšana. Šajā sadaļā ir minēti galvenie ES ieguldījumu izvērtēšanas kvalitātes paaugstināšanas aspekti.
29. ES fondu izvērtēšanas plānā 2014. – 2020.gadam¹¹ ir paredzēts, ka izvērtējumus var veikt:
 - 1) neatkarīgi iekšējie eksperti – ES fondu vadošajā, atbildīgajā vai citā ES fondu vadībā iesaistītā iestādē nodarbināti;
 - 2) ārējie eksperti, kas piesaistīti iepirkumu procedūras rezultātā.
30. Vispārējā regula¹² (54.pants) nosaka, ka izvērtējuma veicējiem ir jābūt funkcionāli neatkarīgiem no iestādēm, kuras ir atbildīgas par programmas īstenošanu. EK par labu

⁸ Fizisko personu datu aizsardzības likums (2000). Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=4042>

⁹ EC. Programming Period 2014-2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy European Social Fund Guidance document. June 2014.

¹⁰ turpat

¹¹ [ES fondu izvērtēšanas plāns 2014.-2020](#)

¹² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr.1303/2013 (2013. gada 17.decembris), ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr.1083/2006 Pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303&from=LV> (turpmāk – Regula Nr. 1303/2013)

praksi uzskata, ka izvērtējumus veic ārējie eksperti, jo šāda pieeja ir būtiska neatkarīgu izvērtējumu veikšanā.

31. Ārējie izvērtēšanas eksperti tiek piesaistīti saskaņā ar “Publisko iepirkumu likuma”¹³ prasībām, kas paredz iepirkuma procedūras piemērošanu. Iepirkuma komisijā vēlams iekļaut ne tikai tās personas, kas ir atbildīgas par izvērtējuma organizēšanu, bet arī potenciālos izvērtējuma lietotājus.
32. Iepirkuma procedūras dokumentācijas būtiskākā sastāvdaļa ir pārdomāta un skaidri definēta tehniskā specifikācija. Tehniskās specifikācijas piemērs ir atrodams 2.pielikumā.
33. Iepirkuma komisija vērtē gan pretendenta piedāvāto ekspertu kvalitāti, gan arī piedāvātās izvērtēšanas pieejas kvalitāti. Vēlams, lai iepirkuma komisijā ir pārstāvji, kas izprot tehniskajā piedāvājuma teorētiskos un metodoloģiskos jautājumus, kā arī pētniecības un izvērtēšanas metodes un ar tām saistītās datu vajadzības.
34. Izvērtējuma ziņojuma izstrādes termiņi ir atkarīgi no izmantotās izvērtēšanas pieejas un datiem. Jo sarežģītāka ir izvēlēta izvērtēšanas metode un ilgāks nepieciešamais laiks datu ieguvei un/vai sagatavošanai, jo attiecīgi garāks ir ziņojuma izstrādes termiņš.
35. Izvērtējuma procesā svarīgas ir divas fāzes – ievada ziņojuma sagatavošana un gala ziņojuma nodošana.
36. Sarežģīta izvērtējuma uzsākšanas fāzē pastāv zema varbūtība, ka ievada ziņojumā būs iespējams precīzi sagatavot darba plānu un identificēt metodoloģiju. Tādējādi, lai gan, piemēram, ir zināms, ka izvērtējumā tiks izmantota kontrafaktuālā pieeja, precīzu izmantojamo metodi iespējams noteikt tikai novērtējot datu pieejamību un citus izvērtējuma veicēju rīcībā esošos resursus (laiks, budžets, cilvēkresursi utt.). Ievada ziņojumā detalizēti tiek norādīti galvenie izpētes jautājumi, izmantotās metodes un laika grafiks. Tā sagatavošanai nepieciešami vidēji divi līdz trīs mēneši.
37. Izvērtējuma kvalitāti izvērtējuma procesā nodrošina ziņojumu projektu saskaņošana gan ES Kohēzijas politikas fondu Konsultatīvās izvērtēšanas darba grupas, gan arī vadošās iestādes ietvaros.

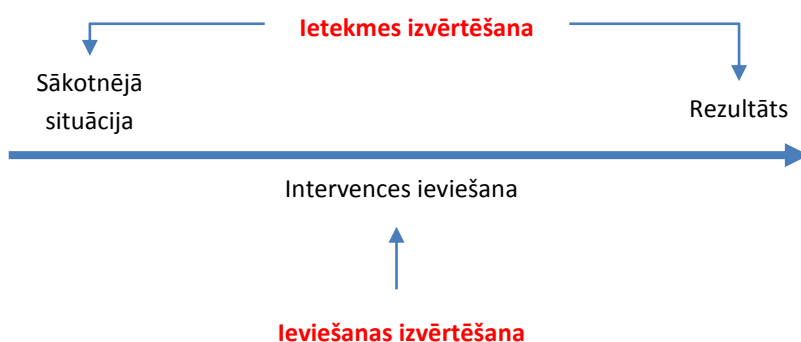
2. IZVĒRTĒŠANAS PIEEJAS

KĀDAS VAR BŪT IZVĒRTĒŠANAS PIEEJAS?

38. Izvērtēšanas pieejas un tajās izmantojamo metožu izvēle ir atkarīga no izvērtējamās intervences laika perioda un izvērtēšanas mēroga (ļoti plašs starpnozaru pētījums vai padziļināts kādas konkrētas problēmas izvērtējums). Izvērtēšanas pieeja ir saistīta ar izpētes jautājumu, kas uzdots izvērtējuma ietvaros. Izpētes jautājumi ir atkarīgi no plānotā vai īstenotā ieguldījumu veida, mērķa grupas un no izvērtējuma mērķa.
39. ES fondu ieguldījumu izvērtēšana ir saistīta ar šādiem jautājumiem:
 - Kāds ir bijis ieviešanas mehānisms?
 - Kādas pārmaiņas notikušas ieguldījumu ieviešanas rezultātā? Vai ieguldījumiem ir ietekme, un, ja “jā”, tad cik liela bija šī ietekme?

¹³ Publisko iepirkumu likums (2006). Pieejams <https://www.vestnesis.lv/ta/id/133536-publisko-iespirkumu-likums>

- Kādēļ un kādā veidā ieguldījumi radīja ietekmi – gan plānoto, gan neparedzēto?
 - Vai ir iespējams nošķirt ieguldījumu radīto ietekmi no tās ietekmes, ko radījuši citi faktori?
 - Vai ieviešanas veidu (mehānismu) iespējams uzlabot?
 - Vai ieguvumi attaisnoja veiktos ieguldījumus?
40. Šie dažādie jautājumi izvirza izvērtēšanas pieejas jeb veidus:
- īstenošanas (ieviešanas) izvērtējumi;
 - ietekmes izvērtējumi.
41. Minētās pieejas nav savstarpēji izslēdzošas, jo risina dažādus jautājumus un sniedz atbildes no dažādiem aspektiem.

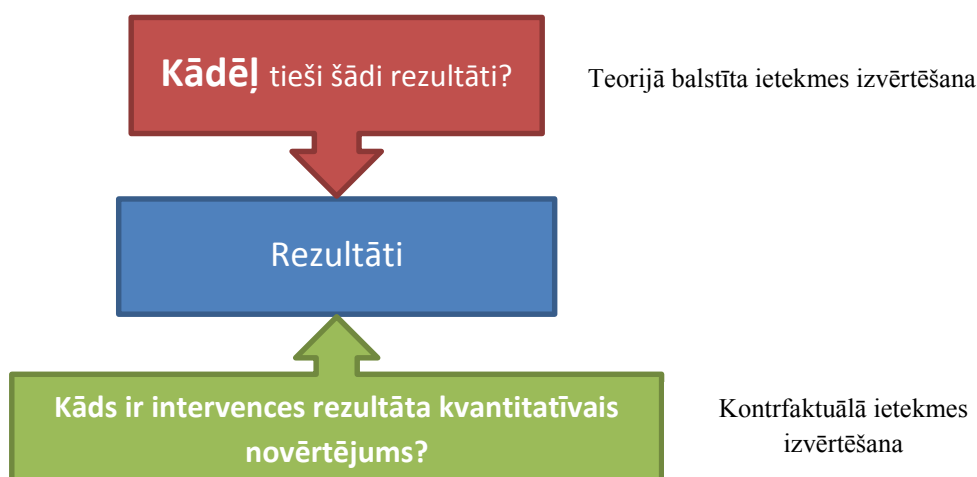
4. attēls. Ieguldījumu izvērtēšanas pieejas

KAS IR IEVIEŠANAS IZVĒRTĒŠANA?

42. Ieviešanas jeb īstenošanas izvērtējumā analizē konkrētas intervences faktisko ieviešanas gaitu un noskaidro, vai ir sasniegti izvirzītie mērķi un veiktas plānotās darbības. Ieviešanas izvērtēšanas vispārīgais mērķis ir novērtēt, vai **ieguldījumi tiek ieviesti atbilstoši plānotajām procedūrām, kā arī noteikt, vai aktivitātes kopumā rada paredzētos rezultātus un iznākumus.** Šādā izvērtējumā tiek iegūta informācija, kuru iespējams izmantot ietekmes izvērtējumā.
43. Šos izvērtējumus ir ieteicams veikt ieviešanas vidusposmā un/vai to noslēdzot, lai novērtētu ieviešanas veidu un progresu. Ieviešanas izvērtējumā var izmantot dažādas metodes, piemēram, dokumentu un atskaišu analīzi, tiešās intervijas, grupas intervijas vai fokusa grupas, aptaujas un mērķa grupas dalībnieku novērošanu.
44. Galvenie ieviešanas izvērtējuma jautājumi ir saistīti ar:
- 1) atbilstību – vai izvēlētie līdzekļi un to īstenošanas veidi sekmē mērķu sasniegšanu? Vai ieguldījuma mērķi atbilst problēmai, kura ir jārisina? Vai mērķi atbilst nacionālajām un ES prioritātēm?;
 - 2) rezultativitāti – cik lielā mērā ir sasniegti mērķi? Kas ir plānots un kas ir sasniegts? Vai bija iespējams sasniegt mērķi, izmantojot citus instrumentus? ;
 - 3) efektivitāti – vai ieguldījumu veikšana ir atbilstoša sasniegtajam mērķim? Vai bija iespējams sasniegt labāku rezultātu, izmantojot to pašu ieguldījumu apjomu?
45. Ieviešanas izvērtējumi pārsvarā ir aprakstoši un bieži vien ir kopēja ietekmes izvērtējuma sastāvdaļa. Tas ir visbiežāk izmantotais izvērtējuma veids ES fondu 2007. – 2013.gada plānošanas periodā. Šo izvērtējumu rezultātā iegūtie secinājumi dod pamatu lēmumu pieņemējiem turpināt vai pārtraukt iesāktās intervences.

KAS IR IETEKMES IZVĒRTĒŠANA?

46. Ņemot vērā, ka EK arvien biežāk uzsver uz rezultātiem vērstu ieguldījumu veikšanu, arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta ietekmes izvērtējumiem. Lai novērtētu rīcībpolitikas efektu, var izdalīt divas konceptuāli atšķirīgas izpētes jautājumu grupas:
- 1) jautājumi, lai saprastu, kādēļ radītais efekts ir noticis;
 - 2) jautājumi par to, vai ieguldījumi rada vēlamu efektu nepieciešamajā apjomā atbilstoši mērķiem.

5.attēls. Ietekmes izvērtēšanas veidi

47. Izpētes jautājumi par notikušā efekta cēloņiem un tiem atbilstošās metodes tiek sauktas par **teorijā balstītu ietekmes izvērtēšanu**¹⁴ (*theory-based impact evaluation*, TBI). To kopējais mērķis ir izvērtēt intervences politikas loģiku – **ieguldīto resursu un plānoto rezultātu sasniegšana**. Tā kā rezultātu sasniegšana ir atkarīga no politikas ieviešanas mehānisma efektivitātes, tad teorijā balstīta izvērtēšana pēta mehānismu, kurš politikas plānotājiem ļauj pieņemt, ka politika būs efektīva, un salīdzina to ar empīriskiem pierādījumiem.
48. Tādējādi teorijā balstītu izvērtēšanu veido divi būtiski elementi – konceptuāls skaidrojums par intervences ieviešanas mehānismu un empīriski dati. Praktiski tas nozīmē, ka pētniekam, kurš vēlas izmantot minēto pieeju, ir jābūt attiecīgās nozares ekspertam. TBI tiek izmantota gadījumos, kad kvazi-eksperimentālās izvērtēšanas metodes nav iespējams izmantot vai arī gadījumos, kad pasūtītājam vienkārši nav pieejami pietiekami daudz resursu vai laika, lai nodrošinātu kontrafaktuālo analīzi.
49. Šādā ietekmes izvērtējumā ļoti būtiski ir precīzi definēt koncepcijas un teorētiskos pieņēmumus. Pretējā gadījumā pastāv risks, ka identificētā saistība starp veiktajiem ieguldījumiem un faktisko rezultātu var būt kļūdaina un neskaidra. No otras puses, pastāv varbūtība, ka politikas plānotāji var izdarīt spiedienu uz izvērtējuma veicējiem, sniedzot neskaidru vai ļoti vispārīgu ieguldījumu pamatojumu, un tas savukārt neļauj saistīt ieguldījumus ar sasniegto rezultātu.

¹⁴ Dažos bibliogrāfiskajos avotos apzīmēta kā *causal contribution analysis*.

50. Izpētes jautājumus par to vai ieguldījumiem vispār ir bijusi ietekme un tiem atbilstošās metodes apkopo **kontrafaktuālā ietekmes izvērtēšanas** (*conterfactual impact evaluation*, KII) pieeja. Tā balstās uz pieņēmumu, ka ieguldījumu **efekts nav novērojams tieši, bet ir identificējams salīdzinot to ar hipotētisku situāciju, kurā ieguldījumi nav veikti.**
51. Kontrafaktuālās izvērtēšanas būtība ir nodrošināt uz datiem balstītu ietekmes vai efekta aprēķināšanu **salīdzinājumā ar to, kas būtu varējis notikt, ja nebūtu intervences.** Piemēram, bezdarbnieku apmācības programmas ietvaros, kuras mērķis ir palielināt nodarbinātību, iespējamās divu tipu maiņas dalībnieka nodarbinātības statusā:
- 1) dalībnieka nodarbinātības statusa maiņa pēc līdzdalības apmācībās;
 - 2) dalībnieka nodarbinātības statusa maiņa, ja viņš/viņa nebūtu piedalījies apmācībās.
52. Līdz ar to galvenais uzdevums ir izveidot divas savstarpēji salīdzināmas grupas – atbalstu saņēmušo un atbalstu nesaņēmušo (kontrolgrupu). Kontrafaktuālās pieejas galvenais izaicinājums ir izveidot tādus kontrolgrupas atlases kritērijus, lai varētu izdarīt ticamus secinājumus par intervences ietekmi. Tikpat svarīgs ir jautājums: vai intervences rezultātam var noteikt konkrētu kvantitatīvu apjomu? Un, ja jā, cik liela ir bijusi ietekme izteikta kvantitatīvā veidā? Šo jautājumu kopumu var kopīgi definēt kā kontrafaktuālā ietekmes izvērtējuma priekšmetu.
53. Ietekmes izvērtēšanu ieteicams veikt analizējot specifisko atbalsta mērķu rezultāta rādītājus. Abas ietekmes izvērtēšanas pieejas ir savstarpēji papildinošas. Tādējādi, ieteicams izvērtēšanā izmantot gan uz teorijā balstītu ietekmes izvērtēšanas pieeju, gan kontrafaktuālās ietekmes izvērtēšanas pieeju.

3. IETEKMES IZVĒRTĒŠANAS METOŽU IEDALĪJUMS UN PIELIETOJUMS

KĀDAS IZVĒRTĒŠANAS METODES IZMANTOT ES FONDU IEGULDĪJUMU IZVĒRTĒŠANĀ

54. Izvērtēšanas metodes tiek iedalītas kvantitatīvajās un kvalitatīvajās un dažkārt rodas pieņēmums, ka kvantitatīvās metodes ir „grūtākas” un „pārākas” pār kvalitatīvajām metodēm. Šāds priekšstats rodas tādēļ, ka kvantitatīvo metožu pielietošana tās lietotājam izvirza augstas matemātikas un statistikas metožu pārzināšanas prasības, savukārt kvalitatīvās metodes intuitīvi vieglāk uztveramas un saprotamas. Praksē reizēm ir grūti novilkt skaidru robežu starp kvantitatīvajām un kvalitatīvajām metodēm, kā arī norādīt, kura metode vai metožu grupa būtu vispiemērotākā. Kā jau minēts iepriekš, tas ir atkarīgs gan no izvērtējuma mēroga un mērķa, gan pieejamiem datiem.
55. 2.tabulā ir apkopota informācija par visbiežāk pielietojamajām metodēm, iezīmējot to galvenās priekšrocības un trūkumus raugoties no ES fondu ieguldījumu ietekmes izvērtēšanas viedokļa.

Kvalitatīvo un kvantitatīvo metožu priekšrocības un trūkumi

Metode/tehnika	Priekšrocības	Trūkumi
Aptaujas, intervijas	Sniedz noderīgu tiešā veidā iegūtu informāciju par programmu mērķa grupas apmierinātību un ieguvumiem. To ir iespējams salīdzinoši viegli pielāgot un paplašināt. Bieži izmantota metode.	Salīdzinoši dārga. Vairumā gadījumu aprakstošas, nesniedzot ietekmes novērtējumu par tiem, kuri nepiedalījās intervencē.
Gadījumu izpētes	Sniedz noderīgu informāciju par procesiem un situācijām, kuru citādi nevarētu iegūt. Labi strukturētu un īstenotu gadījumu izpēte sniedz vērtējamam priekšstatu par iespējamo ietekmi līdzīgos gadījumus. Metodi izmanto visaptverošu pieeju sarežģītu situāciju novērtēšanai, sniedzot padziļinātu un salīdzinoši precīzu situācijas izpēti. Bieži izmanto izvērtējumus.	Nav piemērota ietekmes amplitūdas noteikšanai vai saistības noteikšanai starp intervencē veiktajām darbībām un faktisko rezultātu. Šī metode ir salīdzinoši dārga, kā arī nepieciešami dažādi dati un kvalificēti eksperti, novērojumu skaits ir neliels (parasti ne vairāk par 10). Rezultātu ticamība ir būtiski atkarīga no metodes pielietošanas un ekspertu interpretācijas.
Izmaksu-ieguvumu analīze	Ļauj identificēt projektu sociāli-ekonomisko ieguvumus un savstarpēji salīdzināt to efektivitāti. Veicina arī nemateriālu (taču sabiedrībai nepieciešamu) ieguvumu, kuri rodas projektu īstenošanas rezultātā, izvērtēšanu. Parasti izmanto projektu novērtēšanai, kuros tiek gūti ieņēmumi no investīcijām.	Neņem vērā citu faktoru (ārpus intervences resursi) iespējamo ietekmi uz mērķa grupām. Papildus ekonomisko efektu var radīt arī nefinansiāla rakstura resursi. Pastāv zināmas grūtības kvantitatīvi aprēķināt un noteikt tādas izmaksas un ieguvumus, kam nav tirgus cena (piem., sabiedriskais labums).
Izmaksu efektivitātes analīze	Reizēm izmantojama sākotnējos novērtējumos projekta efekta noteikšanai īstermiņā vai vidējā termiņā.	Izvērtē konkrētu rezultātu sasniegšanas alternatīvas, kas būtiski ierobežo to izmantošanu plašos novērtējumos, piem., ESF programmu izvērtēšanā, kurās ir noteikta daudzu rezultātu sasniegšana, vai, piem., ERAF programmu gadījumos, kad izvērtē visa reģiona izaugsmi un attīstību.
Ietekmes izvērtēšana: teorijā balstīta ietekmes izvērtēšana	Vērsta uz politikas ieviešanas mehānisma analīzi, ļoti būtiska lēmumu pieņēmējiem. Sniedz ieskatu, kādēļ intervence darbojas.	Pielieto aprakstošas metodes un ietekmes izvērtējums ir grūti kvantificējams. Bieži vien tā ir dārga, laikietilpīga un sarežģīta.
Ietekmes izvērtēšana: kontrfaktuālā ietekmes izvērtēšana	Sniedz viegli interpretējamu rezultātu un ļauj ērtāk identificēt faktiskos ieguvumus un ieguldījumu efektivitāti, ļauj identificēt lielākos ieguvējus.	Novērotās ietekmes cēlonis vai tā virziens ir grūti identificējams, jo radītās ietekmes apjoms varbūt ir radies citu faktoru nevis veikto ieguldījumu rezultātā. Izmantojot šo pieeju, ļoti grūti izskaidrot atšķirības esamību starp intervences mērķa grupu un tās neskarto grupu. Nav praktiski pielietojama nepilnīgas vai nekvalitatīvas informācijas gadījumā par mērķa grupu un/vai kontrolgrupu.

KAS JĀŅEM VĒRĀ IZVĒRTĒJOT VEIKTOS IEGULDĪJUMUS?

56. Ieguldījumus pamatojošā politikas dokumentos pamatā esošos teorētiskos pieņēmumus bieži vien tiešā veidā nav iespējams identificēt. Līdz ar to pirmais solis, kuru izvērtētāji veic, ir noskaidrot un skaidri formulēt teorētiskos pieņēmumus (skat. 3.tabulu).

Izvērtēšanā biežāk izmantotās pieejas

Pieejas	Īss apraksts
Reālistiskā novērtēšana	Uzsver veikto ieguldījumu kontekstu (sociāli ekonomiskā vide) un ieviešanas mehānisma nozīmīgumu sasniedzot plānoto intervences mērķi. Tiek pieņemts, ka programmas pamatā atrodas kāda viena vai vairākas teorijas un lai pierādītu, ka programma strādā, tiek izvirzītas hipotēzes vai pieņēmumi. Datu vākšanā un analizē tiek izmantotas ļoti dažādas metodes.
Pārmaiņu teorija¹⁵	Pieņēmumu kopums par to, kā savstarpēji ir saistīti dažādi pasākumi un aktivitātes, raksturo saistību starp veiktajām darbībām un to mērķiem. Īpaši aktuāli tas ir ES fondu programmās ar kompleksām un bieži vien savstarpēji sinerģijā esošām pasākumu sistēmām. Intervences loģika ideālā variantā izriet no DP un SAM, kurā intervence tiek plānota, un to skaidri noteikt ir atbildīgās iestādes atbildība.
Rīcībpolitikas zinātniska izvērtēšana	Analizē un apkopo intervences mehānismus un to darbību, balstoties uz argumentiem un pieņēmumiem (apgalvojumiem, ka izvirzītie mehānismi paredz mērķa sasniegšanu), kas izteikti dokumentos un intervijās.
Prospektīvas izvērtēšanas sintēze	Programmas aktivitāšu un mērķu analīze, salīdzinot tās ar citām līdzīgām programmām un novērtējot to no konceptuālā (vai programmai būtu jāstrādā?) viedokļa un no operacionālā (vai programma strādās?).
Stratēģiskā novērtēšana	Tiek analizētas saiknes starp organizācijā/iestādē strādājošo darbinieku izpratni un pieņēmumiem par viņu pašu izstrādātām politikām vai programmām un šo politiku vai programmu rezultātiem.
Izslēgšanas metode	Tiek pieņemts, ka visiem notikumiem makro līmenī ir konkrēts cēlonis, uzskaitot visus iespējamus cēloņus (<i>list of possible causes</i>), un zinot katra cēloņa izraisītu seku ķēdi (<i>modus operandi list</i>), iespējams identificēt iespējamo cēloni, bieži vien tie ir vairāki.

Svarīgi

Teorijā balstītas ietekmes pieeju bieži pielieto sākotnējos (*ex-ante*) izvērtējumos pirms ieguldījumu uzsākšanas, novērtējot varbūtējās ietekmes ticamību, kā arī noslēdzot ieguldījumu veikšanu.

Jāņem vērā, ka pastāv noteikts risks, ka politikas plānotāji var izdarīt spiedienu, lai novērtētāji plašāk nekā noteikts atbilstošajos dokumentos argumentē intervences pamatā iekļautos pieņēmumus, neraugoties uz to, ka realitātē intervences politikā nav ietverts teorētiskais pamatojums vai arī tas ir ļoti vājš. Šādas darbības nodrošina, ka teorētiski vāji pamatotas programmas var tikt turpinātas, nelietderīgi tērējot finanšu un citus resursus.

¹⁵ To, kas šeit ir nosaukts par pārmaiņu teoriju jeb intervences loģiku, var tikt apzīmēts arī kā – programmu loģika (*programme logic*), ceļa karte (*road map*), konceptuālā karte jeb taku karte (*conceptual map or pathways map*), mentālais modelis (*mental model*), pārmaiņu projekts (*blueprint for change*), darbības struktūra jeb programmas struktūra (*framework for action or programme framework*), programmas teorija jeb programmas hipotēze (*programme theory or programme hypothesis*), teorētiskais pamatojums jeb loģiskais pamatojums (*theoretical underpinning or rationale*), cēloniskā ķēde jeb cēloņsakarību ķēde (*causal chain or chain of causation*).

Piemērs - Teorijā balstītas ietekmes izvērtējums

“Lietuvas zinātnes sniegto pakalpojumu un uzņēmējdarbības sadarbības efektivitātes un finanšu resursu koordinācijas izvērtējums” (*Evaluation Services of Lithuanian Science and Business Collaboration Effectiveness and Coordination of Funding Possibilities*, 2011, [izvērtējuma kopsavilkums](#)). Izvērtējumā izmantotas teorijā balstītas ietekmes izvērtēšanas metodes (gadījumu izpēte, procesa analīze, salīdzinošā analīze, aptaujas un intervijas). Izvērtējuma mērķis bija noteikt atbalsta pasākumu kopuma atbilstību, efektivitāti un lietderību, ieguldījumu mērķis bija veicināt sadarbību starp publisko un privāto sektoriem izpētes un attīstības un inovācijas jomā. Izvērtējumā secināts, ka pasākumi ir atbilstoši un veicina sadarbību izpētes un attīstības un inovācijas jomā. Tomēr iespējamo ietekmi samazina administratīvie un sistēmiskie ārējie faktori, piemēram, nepietiekamā zinātnes rezultātu kvalitāte un komercializācijas juridiskās struktūras trūkums.

KĀDAS STRATĒGIJAS IZMANTO IETEKMES KVANTITATĪVAI NOTEIKŠANAI?

57. Kontrafaktuālā ietekmes izvērtēšanas kontekstā termini “ietekme” (ilgtermiņa rezultāts) un “efekts” (īstermiņa rezultāts) tiek lietoti kā sinonīmi, atšķirībā no DP noteiktajiem rezultāta un iznākuma rādītājiem. Kontrafaktuālo metožu mērķis ir atrast ticamu kvantitatīvu novērtējumu situācijai, ja intervence nebūtu notikusi (skat. 4.tabulu). Tātad ir nepieciešams vai nu eksperimentāli, proti, vienlaikus analizējot datus par divām grupām reālajā laikā, vai nu daļēji eksperimentālā veidā (tiek veidots kontrolgrupas sastāvs), izmantojot jau uzkrātus datus.

4.tabula

Ietekmes kvantitatīvas noteikšanas stratēģijas

Stratēģija	Īss apraksts
Eksperimentālā pieeja	<p>Šajā pieejā tiek veikts kontrolēts eksperiments (tiek pielietots reti, un praktiski nav iespējams gadījumos, kad intervence aptver visu sabiedrību vai ietekmē ekonomiskās aktivitātes nacionālā līmenī, piemēram, uzņēmumus). Sociālo fenomenu pētīšanā parasti nav iespējams veikt laboratoriskus eksperimentus, un tā rezultātā metode, kas tiek pārņemta, lai vistuvāk atbilstu dabas zinātņu eksperimentālajai pieejai, ir nejausi atlasītu kontrolētu izmēģinājumu metode., kas arī ir šīs izvērtēšanas pieejas galvenā iezīme.</p> <p>Eksperimenta gaitā nejausas atlases rezultāta vienīgā statistiskā atšķirība starp intervences un kontroles grupām būs intervences ietekme. Šādai atlasei ir augsta iekšējā ticamība, t.i., ir ļoti ticams, ka tas, kas ir izmērīts, faktiski ir intervences patiesais rezultāts.</p> <p>Tomēr ES Kohēzijas politikas intervencu mērķis ir visproblemātiskākie vai sarežģītākie indivīdi, institūcijas vai teritorijas, un tā rezultātā intervences bieži ar nolūku nav nejausas. Tādējādi jāsecina, ka ES Kohēzijas politikas ietekmes izvērtēšanā eksperimentālā pieejas piemērošana ir samērā ierobežota. Iespējams, to var izmantot neliela mēroga pilotprojektos. Turklāt šādu metožu pielietošana ir dārga un arī laikietilpīga.</p>
Kvazi-eksperimentālā pieeja	<p>Pieejas mērķis ir, balstoties uz statistikas datiem, informācijas sistēmām un citu pieejamo informāciju, atlasīt tādu kontroles grupu, kuras dalībnieki nav piedalījušies projektā, un veikt salīdzinājumu ar ietekmēto grupu. Atbilstoši ietekmes izvērtējuma veicēju rīcībā esošajiem datiem un izvērtējuma mērķim un galvenajiem pētnieciskajiem jautājumiem, tiek izvēlēta atbilstošākā kvazi-eksperimentālā stratēģija.</p>

Piemērs - Ietekmes kontrafaktuālā izvērtēšana

2015.gadā FM sadarbībā ar un EK Ietekmes novērtēšanas pētniecības centru (*Centre for Research on Impact Evaluation, CRIE*) veica ES fondu 2007. – 2013. gada plānošanas perioda Darbības programmas “Cilvēkresursi un nodarbinātība” papildinājuma 1.3.1.1.1. apakšaktivitātes “Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai – atbalsts partnerībās organizētām apmācībām” izvērtējumu. Tika analizētas apakšaktivitātes pirmā un otrā kārtā.

Lai izvērtētu atbalsta ietekmi uz uzņēmumu darbību, tika izmantota atšķirības atšķirībās (*difference-in-difference*, turpmāk – DID) un atbilstošu vērtību sapārošanas (*propensity score matching*, turpmāk – PSM) metožu kombinācija: PSM izmantota, lai savstarpējai salīdzināšanai izvēlētos atbilstoši noteiktiem raksturlielumiem (NACE kods, uzņēmuma vecums, darbinieku skaits, neto apgrozījums, apmācīto darbinieku skaits, uzņēmuma atrašanās vieta u.c.) līdzīgus uzņēmumus, kas pēc tam analizēti ar DID metodes palīdzību, salīdzinot divas uzņēmumu grupas – ES fondu atbalstu saņēmušos uzņēmumus apakšaktivitātes pirmajā kārtā (atbalstīto uzņēmumu grupa) un ES fondu atbalstu nesaņēmušos (kontroles grupa) uzņēmumus.

Kopējie pirmās kārtas ietekmes novērtējuma, izmantojot DID – PSM metožu kombināciju, rezultāti neuzrāda, ka apakšaktivitātē sniegtās apmācības veicinājušas uzņēmumu tīrās peļņas vai neto apgrozījuma uz vienu darbinieku pieaugumu, kā arī veiktie aprēķini neļauj runāt par statistiski nozīmīgu ietekmi uz atbalstīto uzņēmumu darbības rādītājiem. Apkopojot iegūtos DID novērtējuma rezultātus par uzņēmumu darbības rādītājiem (produktivitāte, saražotās preces ražošanas izmaksas uz vienu darbinieku; neto apgrozījums uz vienu darbinieku un vidējā neto alga), otrajai kārtai, jāsecina, ka vairumā gadījumu atbalstītajiem uzņēmumiem straujāk uzlabojušies darbības rādītāji salīdzinājumā ar kontroles grupu, taču vienlaikus jāņem vērā, ka atbalstīto uzņēmumu ražošanas izmaksas uz vienu darbinieku ir bijušas augstākas jau pirms ES fondu atbalsta saņemšanas un to pieaugums lielā mērā izskaidrojams ar to, ka otrajā kārtā atbalstu pateicoties specifiskajiem atlases kritērijiem saņēmuši salīdzinoši lielāki uzņēmumi.

Papildus tika secināts, ka intervences mērķis ir noteikts pārāk plašs, kas neļāva precīzi identificēt izvērtējamo ietekmi.

KĀ IZVĒRTĒT EKONOMISKOS UN SOCIĀLOS IEGUVUMUS?

58. Lai gan ietekmes un procesa izvērtējumi teorētiski var sniegt izskaidrojumu tam, kas ir noticis ieguldījumu ieviešanas laikā, un izskaidrot rezultātus, tomēr tie nespēj noteikt, vai ieguldījumus bija vērts īstenot raugoties no izmaksu-ieguvumu analīzes (turpmāk – IIA) viedokļa. Piemēram, uzņēmumi var nevēlēties ieguldīt resursus darbinieku apmācībā, jo pastāv noteikta varbūtība, ka apmācītais darbinieks var pāriet uz labāk apmaksātu darbu citā uzņēmumā, kas nav maksājis par apmācību. Ja visi uzņēmumi saskata šo pašu problēmu, tad darbaspēka apmācības līmenis būs zemāks par optimālo, jo darbinieku apmācības nenotiks. Ja šī jautājuma risināšana tiek risināta, piemēram, ar subsidētas apmācību programmas palīdzību, tad uzņēmumam ir svarīgi izvērtēt, vai ieguvumi (prasmīgāks darbaspēks) būs lielāki par subsidēto apmācības izmaksām. Vēl viens piemērs ir transporta infrastruktūra, piemēram, autoceļi, kur infrastruktūras pakalpojumi no valsts vai pašvaldību puses bieži tiek sniegti bez tiešas lietotāja maksas.
59. Visos šajos gadījumos parastie komerciālā labuma rādītāji, piemēram, ieņēmumi vai peļņa, neatspoguļo netiešo sociālo un ekonomisko ieguvumu sabiedrības un atsevišķa indivīda līmenī. IIA (pretstatā finanšu izvērtējumam) ir metodoloģiju un tehniku kopums,

kas tiecas vērtēt un novērtēt arī sociālās un ekonomiskās izmaksas un ieguvumus. IIA ir analītisks instruments, lai novērtētu lēmumu par investīciju veikšanu un novērtētu labklājības ieguvumus un tādā veidā sekmētu ES Kohēzijas politikas mērķu sasniegšanu. IIA mērķis ir sekmēt efektīvāku resursu sadalījumu, pierādot konkrētās aktivitātes ekonomisko un sociālo ieguvumu visai sabiedrībai¹⁶.

60. Lai gan IIA pieeju var izmantot arī intervences faktiskās (*ex-post*) ekonomiskās ietekmes novērtēšanai, ES fondu ieguldījumu kontekstā to piemēro lielo infrastruktūras projektu sākotnējā novērtēšanā, jo īpaši transporta un vides sektoros, kur jau ir ilggadējas tradīcijas ārpus tirgus ietekmes mērīšanā un aprēķināšanai naudas izteiksmē. IIA var pielāgot arī projektu izvērtēšanai veselības, izglītības, kultūras mantojuma, vides, kā arī zinātnes un P&A nozarē.
61. IIA pamatā ir šādu darbību kopums:
 - intervences, piemēram, jauna tilta būvniecības, ekonomiskās ietekmes prognozēšana;
 - novērtējums par ietekmi naudas izteiksmē, piemēram, tilta gadījumā iegūtie labumi būtu autovadītājiem ceļā pavadītā laika ietaupījums, ko tilts rada gan privātajiem lietotājiem, gan arī uzņēmējiem, kā arī satiksmes sastrēgumu samazinājums pārējiem satiksmes dalībniekiem, kas tiešā veidā tiltu neizmanto. Ja par tilta izmantošanu iekasē nodevas, daļu no labumiem var rēķināt kā ieņēmumus, bet citi ieguvumi būs jānosaka, izmantojot papildus metodes, novērtējot naudas izteiksmē laika ietaupījumu un ietekmi uz vidi;
 - ekonomiskās atdeves aprēķināšana, ņemot vērā, ka izmaksas un ieguvumi laika gaitā uzkrājas. Šajā gadījumā aprēķina naudas izteiksmē norādīto tīro ieguvumu un diskontētās naudas plūsmas vērtību, izmantojot norādīto sociālā diskonta likmi.
62. Prognozējot intervences ekonomisko ietekmi, IIA iespējams izmantot modelēšanu, kas parādītu to, kā intervence varētu ietekmēt iznākumus, piemēram, kā jauna tilta esamība varētu ietekmēt satiksmes plūsmu, ceļā pavadīto laiku un vidi.
63. Gadījumos kad ieguldījumu ieguvumus nav iespējams izteikt naudas izteiksmē (kvantitatīvi), piemēram, veselības vai transporta nozares gadījumos, kur galvenais labums ir, piemēram, izglābtās dzīvības, tad IIA vietā ir iespējams izmantot izmaksu efektivitātes pieeju, t.i., izvērtēt plānoto ieguldījumu ietekmi salīdzinājumā ar alternatīvām, kas panāk līdzīgu efektu. To var izdarīt aprēķinot un salīdzinot, piemēram, dzīvības glābšanas izmaksas katrā konkrētā alternatīvā ieguldījumā.
64. Plašāka informācija par IIA veikšanu un principiem, kas jāievēro atbilstoši Vispārējā regulā¹⁷ (61. un 100.pantā noteiktajām prasībām), ir pieejama ES fondu mājaslapā¹⁸. Tāpat IIA veikšanas nosacījumi atrunāti Ministru kabineta noteikumu Nr.784 "Kārtība, kādā Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina plānošanas dokumentu sagatavošanu un šo fondu ieviešanu 2014.–2020.gada

¹⁶ Guide to Cost-benefit Analysis of Investment Projects. Economic Appraisal Tool for Cohesion Policy 2014-2020. Pieejams http://www.esfondi.lv/upload/14-20_gads/CBA_Guide_Final_Report.pdf

¹⁷ Regula Nr. 1303/2013

¹⁸ Guide to Cost-benefit Analysis of Investment Projects. Economic Appraisal Tool for Cohesion Policy 2014-2020. Pieejams http://www.esfondi.lv/upload/14-20_gads/CBA_Guide_Final_Report.pdf

plānošanas periodā”¹⁹ IX nodaļā un šo noteikumu 1.pielikuma 4.pielikumā „Projekta izmaksu efektivitātes novērtēšana”.

4. KĀ IZVĒLĒTIES IZVĒRTĒJUMA PIEEJU?

65. Metodes izvēle ir atkarīga no jautājumiem, kurus izvērtējumam ir jāaplūko. Turklāt, tā kā dažādas metodes nav savstarpēji izslēdzošas – visdrīzāk tās bieži vien ir papildinošas – tad viena ieguldījumu izvērtēšanā var piemērot arī vairākas metodes. 5.tabulā ir piedāvāts apkopojums atbilstībai starp izvērtējuma jautājumu un izvērtējuma veidu un piemērotāko datu veidu.

5.tabula

Izvērtējuma jautājumu un metožu pieskaņošana²⁰

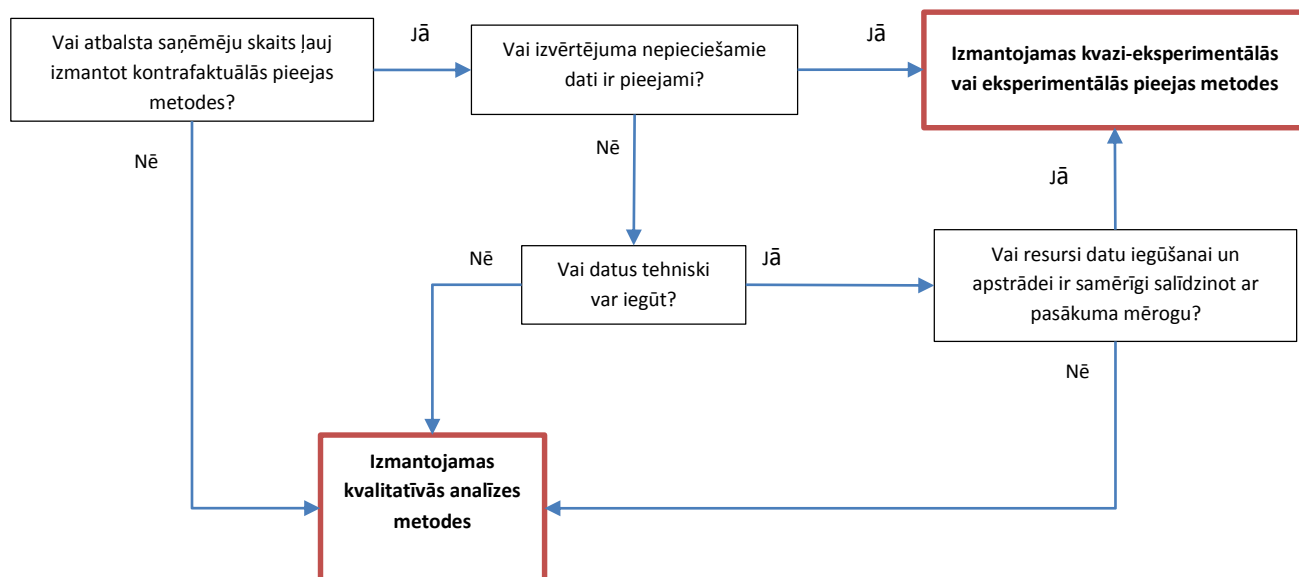
Izvērtējuma jautājums	Metode vai pieeja	Dati
<ul style="list-style-type: none"> Vai ieguldījumi bija efektīvi? Kādi bija ieguldījumu rezultāti? Vai rezultātus var cēloniski attiecināt uz ieguldījumiem? Kas tika sasniegts? 	Šie ir jautājumi, kuri primāri būtu risināmi, izmantojot kontrafaktuālās metodes. Konkrēta metode salīdzinājuma grupas atlasei atkarīga no ieguldījumu veida un pieejamās informācijas.	Dati gan par mērķa grupu, gan kontroles grupu pirms un pēc intervences. Datiem jāietver efektus un citus grupu raksturlielumus, piemēram, apmācības gadījumā datus par izglītību, vecumu, dzimumu u.c.
<ul style="list-style-type: none"> Kādēļ ieguldījumi radīja plānotos un/vai neplānotos rezultātus? Kā var uzlabot ieviešanu? Kā un vai konteksts ietekmēja rezultātus? 	Šie ir jautājumi, kuri būtu risināmi, izmantojot teorijā balstīto izvērtējumu. Pieejams plašs metožu klāsts, t.sk.: gadījumu analīzes, dalībnieku novērojumi, dokumentu izpēte utt.	Aprakstoši dati, kas, iegūti, piemēram, no dalībnieka novērotāja vai gadījumu izpētes, vai aptaujas. Dokumenti un normatīvie akti, kuros noteikti intervences mērķi un plānotās darbības.
<ul style="list-style-type: none"> Vai ir sasniegts ieguldījumu mērķis? Vai ieviešana tika īstenota plānotajā veidā? Kādā kontekstā tika veikti ieguldījumi? Kā dalībnieki uztvēra ieguldījumus? 	Izmanto ieviešanas izvērtējuma metodes, kuras daļēji pārklājas ar teorijā balstīta izvērtējuma metodēm, piemēram, gadījuma izpētes, bet pieeja ir aprakstošāka. Ieviešanas izvērtējums var būt patstāvīgs, bet to var izmantot arī kā daļu no ietekmes izvērtējuma.	Dati tiek iegūti uzraudzības procesā, t.i., vai ir sasniegti mērķa iznākuma rādītāji vai rezultāta rādītāji? Vai ieviešana noritējusi, kā plānots, piemēram, vai intervences mērķa grupas ir pienācīgi sasniegtas? Datus iegūst, intervējot ieinteresētās puses.
<ul style="list-style-type: none"> Cik lieli ir gūtie labumi? Vai ieguldījumi bija rentabli? Vai ieguldījumi bija lietderīgi? 	Šos jautājumus risina izmaksu-ieguvumu analīze vai gadījumos, kad ieguvumu nav iespējams tiešā veidā noteikt kvantitatīvi. Labumu noteikšanā izmantotās metodes ietver arī vides izvērtējumu.	Vissvarīgākā ir ieguvumu izteikšana naudas izteiksmē, piem., ietaupītā laika vērtība vai ietekmes uz vidi monetārs novērtējums. Bieži vien nepieciešamas nejausības izvērtēšanas metodes (kontingences analīze).

¹⁹ Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=271368>

²⁰ Vadlīnijas par ietekmes izvērtējumu metožu pielietošanu 2014. – 2020. gada plānošanas perioda ES fondu prioritārajiem virzieniem. E&Y. 2014. Pieejams http://www.esfondi.lv/upload/Petijumi_un_izvertejumi/apraksti/Izvertesanas_vadlinijas_31012014_final.pdf

66. Ņemot vērā dažādu metožu atšķirīgas datu prasības katras atsevišķas metodes pielietošanai, kā arī faktisko datu pieejamību, Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts ²¹ (turpmāk – LVAEI) piedāvā vienu no iespējamajiem veidiem, kādā izvēlēties to vai citu pieeju ietekmes novērtējuma veikšanai. Algoritms (skatīt 6.attēlu) paredz loģiku, kādā veidā ir jāizvēlas kāda no divām galvenajām pieejām:

- 1) kvazi-eksperimentālās vai eksperimentālās pieejas metodes;
- 2) kvalitatīvās analīzes metodes.

6.attēls. Algoritms ietekmes novērtējuma metodes izvēlei

67. Kā jau tika minēts, priekšroka ir dodama kvazi-eksperimentālām vai eksperimentālām metodēm. Metožu izvēles algoritms paredz, ka gadījumā, kad ir pieejami visi vajadzīgie dati kvazi-eksperimentālo un eksperimentālā dizaina metožu pielietošanai, šīs metodes ir izmantojamas. Gadījumā, ja dati nav pieejami, tad būtisks ir jautājums, vai šos datus teorētiski var iegūt. Ja teorētiski visus vajadzīgos datus var iegūt, rodas jautājums par resursu ieguldījumiem šo datu iegūšanai. Ja analizējamā pasākumā ietvaros piešķirtais finansējums ir neliels, tad ir jānovērtē datu ieguves izmaksu samērīgums. LVAEI iesaka, ka papildus dati ir iegūstami, ja resursi kāda konkrēta pasākuma novērtējuma veikšanai nepārsniedz 2 – 5% no pasākuma ietvaros piešķirtā finansējuma.
68. Otra pieeja (ja kontrafaktuālā pieejas metodes saskaņā ar algoritmu ir noraidāmas) ir kvalitatīvās analīzes metodes. Taču arī šajā gadījumā ir jāpievērš uzmanība novērtējuma veikšanas izmaksām un kopējam atbalsta apmēram. Tas nozīmē, ka var atteikties no atsevišķu finansiāli nenozīmīgu pasākumu novērtējuma veikšanas.

5. IZVĒRTĒJUMU SECINĀJUMU UN IETEIKUMU IZMANTOŠANA

69. Izvērtējumu secinājumus un ieteikumus var izmantot vismaz divos veidos:
- lai nodrošinātu pierādījumus par veikto ieguldījumu rezultātiem;

²¹ LVAEI “Metodoloģija LAP 2007. - 2013. pasākumu ietekmes novērtēšanai”. 2010.

- lai sniegtu ieteikumus, kuri var uzlabot ieguldījumu ieviešanu.
70. Politikas plānotāji un sabiedrība ir ieinteresēti saņemt pierādījumus par veikto ieguldījumu sasniegumiem, tai skaitā par to, cik lielā mērā tās ir bijušas lietderīgas. Tāpēc ir svarīgi, lai izvērtējumos būtu iekļauti secinājumi gan par pozitīviem, gan arī negatīviem rezultātiem.
 71. Izvērtējumu secinājumi un ieteikumu izmantojamība ir atkarīga no izvērtējuma kvalitātes un ieguldījumu plānotāju motivācijas izmantot iegūtos rezultātus.
 72. Izvērtējumu rezultātus papildus iespējams izmantot:
 - 1) uz izvērtējumā veikto secinājumu un ieteikumu pamata pieņemot pamatotus rīcībpolitikas lēmumus;
 - 2) ieteikumu ieviešanas rezultātā ļaujot efektīvāk un mērķtiecīgāk izmantot finanšu resursu izmantošanu;
 - 3) izmantojot iegūto informāciju arī citos pētījumos un izvērtējumos. Jāpievērš īpaša vērība tam, ka izvērtējumos tiek iegūti jauni dati, kurus citādi valsts informācijas sistēmās neiegūst vai neuzkrāj, tādā veidā radot īpaši veidotas strukturētu datu kopas ar sabiedrībai, izvērtētājiem un pārvaldes institūcijām būtisku informāciju.
 73. Viens no izvērtējuma rezultāta izmantošanas būtiskiem aspektiem ir arī izvērtējuma rezultātu publicēšana un pieejamība visai sabiedrībai, īpaši izvērtējumā vērtētajām mērķa grupām.

PIELIKUMI

1. PIELIKUMS. TERMINU SKAIDROJUMS

Atbilstības kritērijs – kritērijs, saskaņā ar kuru izvērtē atbilstību starp ieguldījumu mērķiem un uzdevumiem un mērķa grupas vajadzībām, lai risinātu sociāli ekonomiskās problēmas.

ES fondu intervence – ES fondu sniegts atbalsts valsts kopējo vajadzību vai atsevišķas nozares vajadzību un izaicinājumu risināšanai.

Efektivitātes kritērijs – kritērijs, kurā izvērtē ieguldījumu un iznākumu un rezultātu attiecību. Efektivitāti raksturo spēja sasniegt iznākumu ar iespējami zemākām izmaksām jeb izmantojot pieejamos resursus sasniegt maksimāli labāko iznākumu. Efektivitāti var noteikt izmantojot ieguvumu-izmaksu analīzes metodes.

Iekšējais izvērtējums – izvērtējums, kuru veic atbildīgā institūcija par ES fondu ieviešanu vai ES fondu vadošās iestādes Izvērtēšanas nodaļa. Izvērtētājs tiek izvēlēts neveicot iepirkuma procedūru.

Ietekmes kritērijs – izvērtējuma kritērijs, kurš paredz izvērtēt ieguldījumu tiešos un netiešos rezultātus. Ietekme parasti parādās zināmu laiku pēc ieguldījumu veikšanas. Iespējams nodalīt specifisko un vispārējo ietekmi. Specifiskā ietekme tiešā veidā norāda uz ieguvumu, kas radies pateicoties īstenotām darbībām uzreiz vairākus mēnešus pēc ieguldījumu veikšanas. Vispārējā ietekme izpaužas ilgākā laika posmā (vairāki gadi) un tās mērogs ir plašāks, bieži vien vairāku reģionu vai pat nacionālā līmenī. Jānorāda, ka ietekme var būt arī negatīva un/vai neplānota.

Ilgspējas kritērijs – kritērijs, atbilstoši kuram izvērtē ieguldījumu rezultātu un ietekmju spēju ilgt arī pēc ieguldījumu īstenošanas. Ieguldījumu ietekme ir ilgtspējīga, ja tā saglabājas arī pēc ieguldījumu veikšanas.

Izvērtēšana – šo ieteikumu izpratnē darbību kopums, ko veic, lai izvērtētu veikto pasākumu ieviešanas veidu, rezultātus, to īstenošanai nepieciešamā finansējuma apjomu, kā arī rezultātā radīto ietekmi un noteiktu cēloņsakarības starp īstenošanas veidu, sasniegtajiem rezultātiem un izlietoto finansējumu.

Izvērtējuma jautājumi – atbilstoši izvērtējuma tipam un izvērtējuma kritērijiem izvērtējuma pasūtītāji formulēti jautājumi, uz kuriem ir jāatbild izvērtējuma veicējam. Tie var būt trīs tipu: aprakstošie (kas notika?), cēloniskie (vai rezultāts ir panākts pateicoties ieguldījumam?) un normatīvie (vai faktiskais rezultāts atbilst izvirzītajam mērķim).

Izvērtējuma kritēriji – kritēriji, atbilstoši kuriem veido izvērtējuma jautājumus un izvērtē ieguldījumus. Galvenie izvērtēšanas kritēriji ir atbilstības, efektivitātes, rezultatīvātes, ietekmes, noderīguma un ilgtspējas kritēriji.

Izvērtējuma kapacitāte – izvērtējuma veikšanai nepieciešama resursu, datu, noteikumu un procedūru kopums. Izšķir personas, institucionālo, starpinstitucionālo un sabiedrības izvērtēšanas kapacitāti. Ar personas izvērtējuma kapacitāti saprot personas spējas veikt izvērtējumu – nepieciešamo prasmju, zināšanu un pieredzes kopums.

Izvērtējuma metodes – darbību kopums, lai sniegtu atbildes uz izvērtējuma jautājumiem. Viena tipa metodes piemērotas datu vākšanai, citas – datu analīzei. Izvērtējuma metodes iedalās kvalitatīvajās un kvantitatīvajās. Metodes izvēli nosaka izvērtējuma jautājumu raksturs. Dažādu izvērtēšanas metožu pielietojums nodrošina izvērtējuma sistēmiskumu un konsekveni.

Izvērtējuma pasūtītājs – persona vai institūcija, kura pieņēmusi lēmumu veikt izvērtējumu.

Izvērtējuma tēmas pieteikums – atbildīgo institūciju vajadzība veikt izvērtējumus.

Izvērtētājs – personu grupa vai institūcija, kura veic izvērtējumu.

Iznākuma rādītājs – tiešā veidā raksturo ES fondu ieguldījumu rezultātā paveikto. Iznākuma rādītājs saistīts ar rezultāta rādītāja mērķa vērtību. ES fondu izvērtēšana nosaka tādas iznākuma rādītājus, kurus iespējams izmērīt kvantitatīvi.

Konsultatīvā izvērtēšanas darba grupa – ES fondu vadošās iestādes izveidota darba grupa ar mērķi uzraudzīt ES fondu izvērtēšanas veikšanu, lai nodrošinātu kvalitatīvu ES fondu efektivitātes, lietderības un ietekmes izvērtēšanu, tādējādi nodrošinot pierādījumu bāzi nepieciešamajiem uzlabojumiem darbības programmas īstenošanā.

Konteksta rādītājs – izmanto, lai raksturotu ieguldījumu sociālo un ekonomisko vidi un tās izmaiņas. Bieži tie ir dažādi makroekonomikas rādītāji, kurus vāji ietekmē konkrēts ieguldījums īstermiņā.

Noderīguma kritērijs – kritērijs, atbilstoši kuram izvērtē ieguldījumu ietekmes noderīgumu vērtējot mērķa grupas vajadzības un sociāli ekonomiskās problēmas. Noderīgumu nosaka neņemot vērā ieguldījumu mērķi, līdz ar to šo kritēriju var izmantot, ja mērķis ir ļoti vispārīgs vai tās ieviešanā veiktas daudzas neplānotas darbības.

Noslēguma izvērtējums – noslēguma izvērtēšanas mērķis ir pēc ES fondu finansēto pasākumu pabeigšanas novērtēt piešķirto finanšu līdzekļu izmantošanas efektivitāti un lietderību, kā arī veikto ieguldījumu ietekmi uz valsts sociālekonomisko attīstību, īpašu uzmanību veltot pasākumu lietderībai un ilgtspējai.

Pastāvīgā izvērtēšana – pasākumu īstenošanas laikā veikts stratēģijas vai darbības izvērtējums, kurā izvērtē sākotnējos rezultātus, mērķu sasniegšanas līmeni un finanšu resursu izmantošanu, kā arī programmas vai pasākuma ieviešanas un uzraudzības sistēmas darbību.

Pētījums – Pētījuma pasūtītāja pasūtīts praktisks izpētes darbs, kas nodrošina situācijas izpēti un analīzi, ietekmes izvērtēšanu, priekšlikumu izstrādi un citu ar attīstības plānošanu un nozares un teritorijas attīstību saistītu uzdevumu izpildi attiecīgā pētījuma pasūtītāja kompetences jomā.

Primārie dati – pētniecības vajadzībām tiešā veidā (intervijas, aptaujas utt.) iegūta vai saņemta informācija kāda konkrēta jautājuma vai problēmas risināšanai.

Rezultāta rādītājs – raksturo specifiskā atbalstāmā mērķa sagaidāmās izmaiņas reģionā vai attiecībā uz pasākuma dalībniekiem. Rezultāta rādītājus attiecībā uz ERAF un KF nevar

apkopot ES līmenī, jo rezultāta rādītājs norāda uz izmaiņām reģionā, līdz ar to sasniedzamie rezultāti ir atšķirīgi dažādās ES dalībvalstīs. Faktiski tikai izvērtējumos iespējams noteikt intervences ietekmi uz izmaiņām izvēlētajā teritorijā, nodalot tās ietekmi no citiem faktoriem.

Rezultatīvitatē kritērijs – kritērijs, kurš raksturo mērķa sasniegšanu, un tas ietver salīdzinājumu starp sasniegto un plānoto vai arī salīdzinājumu starp intervencē sasniegto un to, kas būtu noticis, ja ieguldījumi netiktu veikti.

Sākotnējais novērtējums – novērtējums, ko veic pirms ES fondu atbalstīto darbību uzsākšanas, kurā noskaidro darbības programmā plānoto pasākumu atbilstību ES un nacionālajām stratēģijām, noskaidro darbības programmas mērķu pamatojumu un to sasaisti ar izvirzītajiem uzdevumiem. Sākotnējā novērtējuma mērķis ir noteikt attiecīgā SAM, ieguldījumu prioritātes (turpmāk – IP) vai prioritārā virziena (turpmāk – PV) ieviešanas un izmaksu efektivitāti, tai skaitā, ņemot vērā valsts atbalsta tiesisko regulējumu, noteikto uzraudzības rādītāju un rezultātu sasniegšanas gaitu, tai skaitā teritoriālajā griezumā, kur attiecināms, lai nepieciešamības gadījumā uzlabotu/mainītu attiecīgā SAM/IP/PV ieguldījumu veidu un/vai pilnveidotu ieviešanas mehānismu. Nejaukt ar *ex-ante* nosacījumiem, kuri ir investīciju prioritātes konkrētā mērķa efektīvas un iedarbīgas sasniegšanas priekšnoteikums, ir tieši un patiesi saistīts ar šo konkrēto mērķi un tieši to ietekmē.

Stratēģiskais izvērtējums – izvērtējumā analizē un novērtē intervenci, raugoties no izvēlētajiem galvenajiem stratēģisko mērķu sasniegšanas virzieniem, kuri ir noteikti plānojot intervenci. Stratēģiskā izvērtējuma mērķis ir sniegt novērtējumu izvēlētajai intervences īstenošanas stratēģijai attiecībā uz izmaiņām sociālajā un ekonomiskajā vidē. Šajā izvērtējumā arī analizē programmas un tās pasākumu saistību ar ES un nacionālajām stratēģijām, vērtē pasākumu lomu minēto stratēģiju īstenošanā.

Sekundārie dati – Pētniecībā izmantotā informācija, kas jau ir kaut kur publicēta vai pieejama elektroniskā veidā. Sekundāros datus iegūst, izmantojot statistikas datus, uzņēmumu un iestāžu ziņojumus, atskaites, pārskatus, plašsaziņas līdzekļos ievietoto informāciju, kā arī citu pētījumu galarezultātu apkopojumus un pārskatus. Izmantojot sekundāros datus, tiek veikti sekundārie pētījumi.

Tematiskais izvērtējums – izvērtējums, kurā analizē konkrētu problēmu vai tēmu loku.

Uzraudzība – Sistēmiska un regulāra datu un rezultātu vākšana, uzkrāšana un apkopošana ieguldījumu veikšanas laikā. Uzraudzības laikā tiek iegūti galvenokārt kvantitatīvi dati par ES fondu finansētu darbību ieviešanas procesu, un ja tas ir būtiski, arī kvalitatīvi dati. ES fondu ieviešanas uzraudzība notiek gan projektu, gan arī specifisko atbalsta mērķu līmenī. Uzraudzības ietvaros netiek veikta ieguldījumu ietekmes izvērtēšana.

2. PIELIKUMS. LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Datu pieejamība ES Kohēzijas politikas 2014. – 2020. gada plānošanas perioda Darbības programmas ietekmes izvērtēšanai Latvijā. Ernst & Young Baltic. 2014. Pieejams http://www.esfondi.lv/upload/Petijumi_un_izvertejumi/apraksti/Petijuma_izvertesanas_zinojums_31012014.pdf
2. European Court of Auditors. Audit Guidelines on Evaluation (ext. version). October 2013.
3. EC. DG REGIO. Design and Commissioning of Counterfactual Impact Evaluations. A Practical Guidance for ESF Managing Authorities. 2013. Pieejams <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7646>
4. EC. DG EMPL. Programming Period 2014-2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy. European Social Fund. 2015.
5. EC. DG EMPL. Design and commissioning of counterfactual impact evaluations. A Practical Guidance for ESF Managing Authorities. 2013. Pieejams <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7646>
6. EC. Common methodology for State aid evaluation. 2014.
7. Guide to Cost-benefit Analysis of Investment Projects. Economic Appraisal Tool for Cohesion Policy 2014-2020. December 2014. Pieejams http://www.esfondi.lv/upload/14-20_gads/CBA_Guide_Final_Report.pdf
8. EC. Programming Period 2014-2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy European Social Fund Guidance document. June 2014.
9. EC. The Programming Period 2014-2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy. European Regional Development Fund, European Social Fund, Cohesion Fund. Guidance document on ex-ante evaluation. January 2013.
10. Guidance for the Terms of Reference for Impact Evaluations. EC. DR Regio. October 2013. Pieejams http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/guidance_tor_impact_evaluation_102013.pdf
11. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izvērtēšanas plāns 2014. – 2020. gadam. 2014. Pieejams UK dokumentu e-portfelī <http://kom.esfondi.lv>.
12. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda Konsultatīvas izvērtēšanas darba grupas reglaments. Pieejams UK dokumentu e-portfelī http://kom.esfondi.lv/KIDG/Rikojums%20un%20reglaments/KIDG_reglaments_14042015.pdf
13. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr.1303/2013 (2013. gada 17.decembris), ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr.1083/2006 Pieejams <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303&from=LV>
14. Fizisko personu datu aizsardzības likums (2000). Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=4042>
15. Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojums EU-SILC. LR CSP. 2015. Pieejams <http://www.csb.gov.lv/respondentiem/ienakumu-un-dzives-apstaklu-apsekojums-eu-silc-34369.html>

16. Ministru kabineta noteikumi Nr.108 “Kārtība, kādā uzrauga un izvērtē Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieviešanu, kā arī izveido un izmanto Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēmu 2014.–2020.gadam” (2015). Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=272807>
17. Ministru kabineta 2013.gada 3.janvāra noteikumi Nr.1 “Kārtība, kādā publiska persona pasūta pētījumus”. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=253865>
18. Ministru kabineta noteikumi Nr.784 Kārtība, kādā Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda vadībā iesaistītās institūcijas nodrošina plānošanas dokumentu sagatavošanu un šo fondu ieviešanu 2014.–2020.gada plānošanas periodā. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=271368>
19. LVAEI “Metodoloģija LAP 2007. - 2013. pasākumu ietekmes novērtēšanai”, 2010.
20. Publisko iepirkumu likums (2006). Pieejams <https://www.vestnesis.lv/ta/id/133536-publisko-iepirkumu-likums>
21. Shahidur R. Khandker, Gayatri B. Koolwal, Hussain A. Samad. Handbook on Impact Evaluation. Quantitative Methods and Practices. The World Bank. 2010.

3. PIELIKUMS. TEHNISKO SPECIFIKĀCIJU IZSTRĀDES PRINCIPI ĀRĒJIEM IZVĒRTĒJUMIEM

Ievads

Šo ieteikumu mērķis ir sniegt metodoloģisku atbalstu atbildīgajām iestādēm (turpmāk – AI) 2014.-2020.gada plānošanas periodā ES fondu ieguldījumu izvērtēšanas organizēšanā, izstrādājot izvērtējumu darba uzdevumus un tehniskās specifikācijas, kurus paredzēts iepirkt publiskajā iepirkumā.

Konsultatīvās izvērtēšanas darba grupas (turpmāk - KIDG) reglaments²² paredz:

(17. punkts) Tehnisko specifikāciju izvērtējumiem, kuru izstrādei tiek organizēta iepirkuma procedūra un tiek piesaistīti ārējie eksperti (turpmāk – ārējie izvērtējumi) un kas iekļauti ikgadējā izvērtēšanas plānā attiecīgajam kalendārajam gadam, gatavo izvērtējuma tēmu pieteikusī institūcija.

(21. punkts) Pēc ārējo uzdevumu tehniskās specifikācijas saskaņošanas darba grupā vadošā iestāde nodrošina izvērtējuma ārpalpojuma iepirkumu normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Izvērtējuma tēmu pieteikusī institūcija deleģē pārstāvi iekļaušanai iepirkuma komisijā. Deleģētais pārstāvis iesaistās pretendentu atlasē, kā arī piedalās regulārās sanāksmēs ar izvērtējuma veicējiem. Iepirkumā izvēlētais pretendents nodrošina izvērtējuma veikšanu, ievērojot vadošās iestādes izstrādātās izvērtēšanas vadlīnijas un standartus un iepirkuma tehniskajā specifikācijā noteiktās vispārējās prasības.

No minētajiem reglamenta punktiem izriet, ka AI ir tieši iesaistītas izvērtējuma tehniskās specifikācijas projekta izstrādē, savukārt vadošā iestāde (turpmāk - VI) ir atbildīga par iepirkuma procesa tehnisko organizēšanu, ieskaitot iepirkuma komisijas izveidi un iepirkuma nolikuma izstrādi.

Latvijā galvenais ietvars pētījumu un izvērtējumu pasūtīšanai ir Ministru kabineta 2013.gada 3.janvāra noteikumi Nr.1 “Kārtība, kādā publiska persona pasūta pētījumus”²³ (turpmāk – MK noteikumi). Papildus Eiropas Komisija (turpmāk - EK) izstrādājusi vadlīnijas tehnisko specifikāciju izstrādei ietekmes izvērtējumiem²⁴ Savukārt, šajā dokumentā izklāstītie principi tehnisko specifikāciju izstrādei iekļauj atziņas gan no nacionālā normatīvā regulējuma, gan no EK metodiskajiem dokumentiem²⁵, ņemot vērā VI pieredzi organizējot izvērtējumu iepirkumu procesus.

Tehniskās specifikācijas saturs

Tehniskās specifikācijas saturs un formāts lielā mērā ir atkarīgs no normatīvajām un administratīvajām prasībām un noteikumiem. Latvijas gadījumā prasības izvērtējumu²⁶

²² Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda Konsultatīvās izvērtēšanas darba grupas reglaments. Pieejams

http://kom.esfondi.lv/KIDG/Rikojums%20un%20reglaments/KIDG_reglaments_14042015.pdf

²³ Ministru kabineta 2013.gada 3.janvāra noteikumi Nr.1 “Kārtība, kādā publiska persona pasūta pētījumus”. Pieejams <http://likumi.lv/doc.php?id=253865>

²⁴ Guidance for the Terms of Reference for Impact Evaluations. EC DR Regio. October 2013. Pieejams http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/pdf/guidance_for_impact_evaluation_102013.pdf

²⁵ http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/evaluations/guidance/#1

²⁶ Saskaņā ar MK noteikumiem, pētījumi tiek definēti kā praktisks izpētes darbs, kurā var būt ietverta arī ietekmes izvērtēšana. ES fondu ieguldījumu kontekstā pētījumus definē kā ietekmes izvērtējumus, uz kuriem attiecas minētie MK noteikumi. Šeit un turpmāk tiek lietots termins “izvērtējums”.

pasūtījuma un izstrādes dokumentācijai ir noteiktas MK noteikumu 22. punktā. 1.tabulā redzams salīdzinājums apkopotā veidā starp MK noteikumos noteiktajām prasībām un EK vadlīnijās ieteikto tehnisko specifikāciju izstrādei.

1. tabula

MK noteikumos noteiktās prasības, kuras attiecas uz tehnisko specifikāciju	EK vadlīnijas ietekmes izvērtējumu tehnisko specifikāciju izstrādei
<p>22.3. pētījuma izstrādes pamatojums; 22.4. pētījuma mērķis vai mērķis un tā apakšmērķi; 22.6. pētījuma darba uzdevums vai uzdevumi, kas jāveic izstrādātājam, lai sasniegtu pētījuma pasūtītāja noteikto pētījuma mērķi; 22.7. pētījuma veikšanas posmi un metodiskās prasības, kas jāievēro, īstenojot katru pētījuma posmu; 22.8. pētījuma rezultāts, pētījuma rezultāta izmantošanas iespējas un pētījuma rezultāta lietotāji; 22.9. pētījuma izstrādes laikā sagatavojamie dokumenti (piemēram, ievada un nobeiguma ziņojumi, starpziņojumi, prezentācijas) un to iesniegšanas termiņš;</p>	<p>1. Izvērtējuma veikšanai nepieciešamā vispārējā informācija 2. Izvērtējuma pamatojums un mērķauditorija 3. Izvērtējuma mērķis un tvērums 4. Izvērtējuma jautājumi un uzdevumi 5. Izvērtējuma pieeja un metodoloģija 6. Sagaidāmie nodevumi un laika grafiks 7. Sadarbības jautājumi izvērtēšanas laikā</p>

Kā redzams 1.tabulā, tad galvenie jautājumu bloki gan MK noteikumos, gan EK vadlīnijās sakrīt. Līdz šim VI savā praksē tehnisko specifikāciju struktūru ir veidojusi tuvāku EK vadlīnijās izklāstītajam, vienlaikus iekļaujot nacionālajā regulējumā noteiktās prasības.

Izvērtējuma veikšanai nepieciešamā vispārējā informācija

Šajā tehniskās specifikācijas sadaļā jāsniedz vispārējā informācija par programmas, projekta vai izvērtējamo aktivitāti. Vienlaikus konteksta informācijai nevajadzētu būt ļoti garai (ieteicams ne vairāk kā viena lapaspuse), koncentrēti sniedzot informāciju par:

- ieguldījumu mērķiem, kurus plānots izvērtēt, kā arī ieguldījumu būtību un apjomu (intervences²⁷ loģika);
- īstenošanas laika periodiem, sasniegtajiem rezultāti izvērtēšanas veikšanas brīdī;
- galvenām iesaistītajām pusēm konkrētajā intervencē (iekļaujot mērķa grupu, atbalstošās institūcijas, finansējuma saņēmējus un citus);

²⁷ Darbību kopums, ko veic valdība, lai iejauktos kādā sociālā vai ekonomiskā procesā, izmantojot dažādus resursus, lai ietekmētu individu, uzņēmumu vai organizāciju darbību un sasniegtu iepriekš noteiktu mērķi. Piem., politikā, skat. <http://termini.lza.lv/term.php?term=intervence&list=&lang=LV&h=yes>

- nozīmīgākie starptautiska, reģionāla vai nacionāla līmeņa notikumi un dokumenti, kas ietekmē rīcībpolitikas ieviešanu un tās izvērtēšanas procesu;
- iepriekš veikti pētījumi vai izvērtējumi par līdzīgiem ieguldījumiem.

Izvērtējuma veikšanas pamatojums un mērķauditorija

Vairumā gadījumu izvērtējumi tiek veikti, lai saprastu ieviešanas mehānisma funkcionalitāti, kā arī novērtētu to, cik lielu ietekmi uz mērķa grupu ir radījusi intervence. Izvērtējumu mērķis ir ne tikai iegūt jaunas zināšanas, bet arī praktiski izmantot izvērtējumu secinājums, uzlabojot atbalsta programmas vai konkrētu rīcībpolitikas jomu. Šajā sadaļā iekļaujamo informāciju iespējams strukturēt šādos punktos:

1. izvērtējuma veikšanas iemesli (piemēram, vai ir notikušas kādas pārmaiņas vai notikumi, uz kuriem nepieciešams reaģēt, eksistē normatīvi nosacījumi izvērtējuma veikšanai utt.).
2. ko ar izvērtējuma palīdzību vēlas noskaidrot?
3. kas būs tie, kuri izmantos izvērtējuma rezultātus (galvenie lietotāji un mērķauditorija)?
4. kā izvērtējuma rezultāti tiks izmantoti?

Ja šī informācija tehniskajā specifikācijā ir skaidri definēta, tad izvērtētājam ir vieglāk identificēt izvērtējuma loma vēlamo mērķu sasniegšanā.

Izvērtējuma mērķis un tvērums

Tehniskajā specifikācijā noteikti ir jānorāda izvērtējuma mērķis un sagaidāmais rezultāts, proti, ko izvērtējuma ietvaros vēlas noskaidrot. Dažādu izvērtējumu gadījumā tās var būt dažādas lietas. Piemēram, tas var būt mēģinājums kvantificēt ietekmi vai arī konkrētus intervences mehānismus, kuriem vajadzētu nodrošināt ietekmes rašanos. Laba izvērtējuma veikšanai nevajadzētu izvirzīt vairāk par 2-3 mērķiem.

Izvērtējuma tvērums nosaka izvērtēšanas fokusu jeb raksturo lietas un aspektus, kas būtu padziļināti analizējami izvērtējumā. Parasti tvēruma ierobežošanai izmanto:

- laika periodus;
- teritorijas;
- tematiskos jautājumus;
- mērķa grupas (piemēram, mazie un vidējie uzņēmumi).

Definējot izvērtējuma apjomu jāņem vērā pieejamie resursi – atvēlētais finansējums un izstrādei paredzētais laiks. Jāizvairās no pārāk plaša tvēruma izvērtējumā, pretējā gadījumā pastāv risks, iztērējot finanšu un laika resursus, nerasnējot izvirzīto mērķi.

Izvērtējuma uzdevumi un jautājumi

Amatpersonai, kura ir atbildīga par pētījuma/izvērtējuma pasūtīšanu kopumā jābūt sapratnei par to, kādu darbu izvērtētājam vajadzēs veikt, lai atbildētu uz izvērtēšanas jautājumiem. Proti, atbildīgajam jāspēj definēt vai izvērtētājam būs jāveic papildus literatūras izpēte, administratīvo datu analīze, vai arī jāveic intervijas, gadījuma izpētes, statistiskā analīze utt.. Minētajiem izvērtēšanas rīkiem loģiskā secībā ir jābūt iestrādātiem izvērtēšanas uzdevumos. Parasti katrā no izvērtēšanas uzdevumiem tiek iekļauti izvērtēšanas jautājumi detalizētākā līmenī.

Izvērtēšanas jautājumiem ir jāizriet no izvērtējuma mērķa un formulētajiem uzdevumiem, un jāspēj apmierināt vajadzību pēc jaunām zināšanām par izvērtējuma objektu, vai arī vajadzību identificēt jaunu risinājumu kādai konkrētai problēmai. Izvērtējuma secinājumiem ir jāspēj skaidri atbildēt uz šiem jautājumiem, balstoties uz analīzi un rezultātiem, kas iegūti izvērtēšanas procesā, iekļaujot tajā izvērtētāja viedokli.

Tālāk izklāstītie principi būtu jāņem vērā, formulējot izvērtējuma jautājumus:

- problēmjautājumiem vai tēmām ar salīdzinoši lielāku nozīmi var veltīt atsevišķus specifiskus izvērtējuma jautājumus;
- izvērtējuma jautājumiem ir jābūt atbildāmiem – izvērtēšanas jautājumu sastādītājam ir jābūt priekšstatam par datiem un metodēm, kas būtu izmantojamas, lai sniegtu atbildi uz jautājumu, kā arī jāspēj identificēt piemērots laiks, kad izvērtējums uzsākams (t.i. pagājis pietiekams laiks intervences ieviešanā, un uzkrāts pietiekami daudz datu).

Uzdodamie izvērtēšanas jautājumi var atšķirties atkarībā no izvērtējuma specifikas. Piemēram, plānošanas perioda ietvaros var tikt veikti izvērtējumus par kāda konkrēta atbalsta mehānisma intervences loģiku un resursu piešķiruma atbilstību. Tāpat var tikt uzdoti jautājumi, kas vērsti uz programmas vadības un intervences ieviešanas uzlabošanu. Iepriekš minētajos gadījumos uzdodamie jautājumi atšķirsies no ietekmes izvērtējumiem, kuru pamatā ir mērķis noskaidrot intervences ietekmi.

Izvērtējumā vienmēr ir jābūt secinājumiem, kuri sniedz atbildes uz izvirzītajiem jautājumiem. Ne vienmēr izvērtējumā iekļauj rekomendācijas, un tas ir atkarīgs no pasūtītāja vajadzībām. Izvērtējuma pasūtītājam un tā galvenajiem lietotājiem (par ieviešanu atbildīgajām institūcijām) ir nepieciešams apsvērt veidus, kā secinājumus pārvērst rīcībpolitiku vai procesu izmaiņās. Izvērtējuma noslēgumā ieteiktās rekomendācijas nepieciešams pārrunāt starp izvērtētāju, izvērtējuma koordinatoriem un institūcijām, kuras atbildīgas par politikas normatīvo regulējumu un tās ieviešanu. Šis process ir nepieciešams, lai izvērtētājs varētu izvērtēt iespēju dažādus piedāvātos risinājumus ieviest praksē.

Izvērtējuma pieeja un metodoloģijas izvēle

Attiecībā uz pielietojamo metodoloģiju izvērtēšanas jautājumu risināšanā, pasūtītājam ir iespējas jau sākotnēji noteikt izmantojamās metodes, vai nu arī ļaut to darīt pretendētājam piesakoties uz izvērtējuma veikšanu. Abos gadījumos amatpersonai jāizprot piedāvāto metožu priekšrocības un trūkumi, lai tā spētu izvērtēt piedāvāto metožu atbilstību izvērtēšanas jautājumu risināšanā. Tāpat abos gadījumos tehniskajai specifikācijai jāsniedz iespēja pretendētājam parādīt viņa ekspertīzi metožu pielietošanā. Jāpievērš uzmanība tam, ka ļoti detalizētas tehniskās specifikācijas gadījumā pastāv risks, ka pretendentu piedāvājumi vienkārši atkārtos tehniskajā specifikācijā iekļautās prasības. Tas nozīmē, ka tad nav iespējams izvērtēt citus izvērtēšanas piedāvājumus no pretendentu puses pārāk detalizētās tehniskās specifikācijas dēļ. Lai to novērstu, šādos gadījumos ieteicams laikus norādīt tehniskajā specifikācijā, ka pasūtītājs vēlas izmantot konkrētu metodi vai metodes izvērtējuma veikšanai. No otras puses, pasūtītājs var nenorādīt konkrētas metodes piemērošanu, un tā vietā lūgt pretendētājam sniegt savu piedāvājumu.

Ieteicams ietekmes izvērtējumus vienmēr sākt ar intervences loģikas analīzes apskatu, kas nereti ir izteikta tiešā vai netiešā veidā dokumentos. Apskata veidošanā var izmantot

literatūras analīzes metodes, datus no intervijām un/vai aptaujām. Tehniskajā specifikācijā ir jānorāda, kādi dati tiks izmantoti šāda apskata veidošanā.

Teorijā balstītas ietekmes izvērtēšanai gadījumā tehniskajā specifikācijā nepieciešams lūgt pretendentiem norādīt to, kādas metodes tiks izmantotas informācijas ieguvē un cēloņsakarību noteikšanā starp ieguldījumiem intervencē, faktiski veiktajām aktivitātēm un intervences rezultātiem.

Programmas ietekmes novērtēšanai uz novērotajām izmaiņām, novērtējot programmas ietekmes apjomu un būtiskumu notikušajās izmaiņās, ieteicams izmantot kontrafaktuālas ietekmes novērtēšanas metodes. Tehniskajā specifikācijā, kurā paredzēts izmantot kontrafaktuālas novērtēšanas metodes, pasūtītājam nepieciešams ietvert pieejamo informāciju (norādot tās kvalitāti un iespējamās problēmas tās ieguvē) par pieejamajiem datiem kontrolgrupas izveidei. Vienlaikus var lūgt pretendentiem novērtēt šos datus un piedāvāt atbilstošāko metodi.

Sagaidāmie nodevumi un laika grafiks

Nodevumu laika grafikā jāiekļauj arī informācija par nodevumu formātu, saturu, mērķa auditoriju un sagaidāmo recenzēšanas procesu (ja tāds ir plānots). Šajā sadaļā ir jānorāda arī iesniedzamo nodevumu valoda. Ieteicams veidot kopsavilkumu arī angļu valodā, tādā veidā pasūtītājs sekmējot zināšanu uzkrāšanu par izvērtējumiem ārpus Latvijas. Katram nodevumam ieteicams norādīt tā indikatīvo apjomu lapaspusēs, lai sniegtu vispārēju priekšstatu par veicamā darbu apjomu, vienlaikus sniedzot pretendentiem izpratni par nepieciešamību veidot koncentrētus un analītiskus ziņojumus, izvairoties no plašiem un aprakstošiem nodevumiem.

Nodevumos būtu jāietver:

- ievadziņojumā jānorāda metodoloģijas detalizēts apraksts, lai atbildētu uz izvērtējuma jautājumiem, kā arī jānorāda nepieciešamos informācijas avotus un datu ieguves procedūras. Ievadziņojumā jāiekļauj arī paredzamo darbu, īstenojamo pasākumu un visu nepieciešamo nodevumu laika grafiks, kā arī izvērtēšanā iesaistīto personu atbildības jomas;
- gala nodevuma melnraksta versija ir jāpārrunā ar iesaistītajām pusēm, izvērtējot sniegtos komentārus;
- gala ziņojuma nodevumā jāiekļauj:
 - kopsavilkums;
 - intervences apraksts;
 - izvērtēšanas mērķis;
 - izvērtēšanas metodoloģija;
 - iegūtās informācijas analīze;
 - secinājumi, kuros sniegtas atbildes uz izvērtēšanas jautājumiem;
 - ieteikumi, ja tādi ir paredzēti tehniskajā specifikācijā;
 - pielikumi.

Plašu un sarežģītu izvērtējumu gadījumos ieteicams pieprasīt no pretendenta starpnodevumu ziņojumus, kā arī ikmēneša progresu ziņojumus.

Sadarbības jautājumi izvērtējuma laikā

Tehniskajā specifikācijā ir jānorāda:

- konkrētas prasības izvērtējuma veicējiem, detalizēti norādot to lomu un atbildību izvērtējuma veikšanā;
- izvērtēšanas pasūtītāja lomu un atbildību gan attiecībā uz savlaicīgu komentāru sniegšanu par nodevumiem, gan attiecībā uz sadarbību ar izvērtējuma veicējiem un informācijas apmaiņu izvērtēšanas gaitā;
- citu iesaistīto dalībnieku līdzdalības noteikšana, īpaši tādos izvērtējumos, kuros iesaistīti daudzi sadarbības partneri, nosakot katra sadarbības partnera lomu un atbildību izvērtēšanas procesā;
- ārējo ekspertu piesaistīšana nodevumu izvērtēšanā.

Šajā sadaļā ieteicams raksturot nodevumu apstiprināšanas procesu un atbildīgos par nodevumu apstiprināšanu. Vienlaikus šeit var ietvert jautājumus par pretendenta materiālo nodrošinājumu (aprīkojums, dažādi palīgmateriāli utt.), ja tādi ir nepieciešami.

4. PIELIKUMS. TEHNISKĀS SPECIFIKĀCIJAS PIEMĒRS

(Izvērtējuma nosaukums)

Izvērtējuma mērķis

Izvērtējuma lietotāji un rezultātu izmantošana

1. Darba uzdevums

2. Apakšuzdevumi

- 2.1.
- 2.2.
- 2.3.
- 2.4.
- 2.5.

3. Sasniedzamie rezultāti

3.1. Sagatavots ievada ziņojums, kurā aprakstīta apakšuzdevumu (2. sadaļa) veikšanai pielietotā metodoloģija, izmantotie datu avoti, iztirzātas problēmas vai ierobežojumi izvērtējuma veikšanā, ja tādi radušies.

3.2. Sagatavots izvērtēšanas ziņojums, kurā:

3.2.1. iekļauta izvērtējuma anotācija latviešu un angļu valodā²⁸;

3.2.2. iekļauts izvērtēšanas ziņojuma kopsavilkums latviešu (līdz 5 lpp.) un angļu valodā (līdz 5 lpp.);

3.2.3. sniegts izvērtējumā izmantotās metodoloģijas apraksts un datu analīze par katru no 2. sadaļā minētajiem apakšuzdevumiem, ietverot visus apakšpunktos iekļautos nosacījumus;

3.2.4. izrietoši no sniegtās analīzes, sniegti secinājumi par katru 2. sadaļā minēto apakšuzdevumu, ietverot visus apakšpunktos iekļautos nosacījumus;

3.2.5. izrietoši no secinājumiem, sniegti ieteikumi, norādot ieteikumu būtiskuma pakāpi²⁹, ieviešanas termiņu un, atbildīgo institūciju par tās ieviešanu;

3.2.6. iekļauti saistošie pielikumi, t.sk. informācija un dati, pamatojoties uz kuriem tikusi veikta izvērtēšanas ziņojumā atspoguļotā analīze.

3.2.7. Titullapas noformējumā jābūt iekļautam logo pieejams http://www.esfondi.lv/page.php?id=1211#es_emblema;³⁰

3.3. Prezentēts izvērtējuma ziņojums, kur Pakalpojuma sniedzējs iepazīstina ar izvērtējuma (nosaukums) ietekmes izvērtēšanas rezultātiem.

²⁸ Atbilstoši MK 2013. gada 3. janvāra noteikumiem Nr. 1 „Kārtība, kādā publiska persona pasūta pētījumus”.

²⁹ Ieteikuma ieviešanas nozīmīgums tiek iedalīts stratēģiskas nozīmes ieteikumos un tehniskas nozīmes ieteikumos.

³⁰ Ministru kabineta noteikumi Nr.749 “Kārtība, kādā nodrošina Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda publicitātes un vizuālās identitātes prasības, kā arī publisko informāciju par šo fondu projektiem”. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=237259>

4. Pakalpojuma sniegšanā izmantotās metodes

4.1. Pakalpojuma sniedzējs izmanto metodes, kas ir efektīvākās un lietderīgākās izvērtējuma mērķa sasniegšanai – gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās metodes.

4.2. Pakalpojuma sniedzējs izvērtējuma veikšanā izmanto tās metodes, kuras tika iekļautas piedāvājumā, kā arī izmantojamo metožu klāsts, izvērtējuma veikšanas procesā identificējot šādu nepieciešamību, var tikt papildināts, saskaņojot tās ar Pasūtītāju.

4.3. Attiecībā uz dokumentāciju un datiem, kas pieejami publiski, kā arī gadījumos, kad pakalpojumu sniedzējam tiek nodrošināta pieeja Finanšu ministrijas, Centrālās statistikas pārvaldes, Nodarbinātības valsts aģentūras un Valsts ieņēmumu dienesta datu krātuvēm, arhīviem, dokumentiem, lietām, datu apkopšana un kvantitatīvā analīze jāveic patstāvīgi, neveicot papildus datu pieprasījumus no ES fondu vadībā un ieviešanā iesaistītām institūcijām, kā arī citām šajā punktā minētajām institūcijām. Interviju laikā ar ES fondu vadībā un datu apkopšanā no iesaistīto institūciju pārstāvjiem iegūstama tikai tā informācija, kas nav pieejama, patstāvīgi veicot pieejamo avotu un datu analīzi.

5. Pakalpojuma īstenošanā izmantojamie dokumenti un avoti

5.1.

5.2.

5.3.

6. Sadarbība izvērtējuma veikšanas laikā

6.1. Ja tiek veiktas aptaujas, intervijas Pakalpojuma sniedzējs saskaņo aptaujas anketas pamatjautājumus un intervējamo personu sarakstu ar Pasūtītāju, paredzot Pasūtītājam vismaz 10 darba dienas anketas pamatjautājumu un intervējamo personu saraksta izskatīšanai un atbildes sniegšanai.

6.2. Pakalpojuma sniedzējam būs jāstrādā ciešā sadarbībā ar pārstāvjiem no vadošās iestādes. Izvērtējuma izstrādes laikā jāparedz vismaz viena sanāksme mēnesī, kā arī ārkārtas (ad-hoc) sanāksmes starp pārstāvjiem no vadošās iestādes un izvērtētājiem, sanāksmes var ierosināt ne tikai Pakalpojuma sniedzējs, bet arī Pasūtītājs. Vadošajam ekspertam no izvērtētāju komandas ir jāpiedalās katrā sanāksmē.

6.3. Pakalpojuma sniedzējs nodrošina informācijas, kas iegūta izvērtēšanas veikšanai, izmantošanu atbilstoši likumdošanai informācijas atklātības jomā. Sadarbība sīkāk, tai skaitā pušu tiesības un pienākumi, tiek atrunāti līgumā.

6.4. Pakalpojuma sniedzēja darbībai jābūt vērstai uz to, lai neradītu papildus administratīvo slogu un izmaksas iestādēm.

7. Prasības pakalpojuma kvalitātes nodrošināšanas pasākumiem

7.1 Kvantitatīvie rādītāji – iesniegts izvērtēšanas ziņojums saskaņā ar Tehniskās specifikācijas 3. punktā norādīto.

7.2. Kvalitatīvie rādītāji:

7.2.1. Izvērtēšanas ziņojums atbilst Tehniskās specifikācijas prasībām;

7.2.2. Tematiskā un saturiskā atbilstība – izvērtēšanas ziņojums liecina par rūpīgu situācijas un dokumentu izpēti un tēmas izpratni;

7.2.3. Ziņojuma skaidrība – izvērtēšanas ziņojumā sniegtā informācija ir saprotama tās lietotājiem;

7.2.4. Procesa atvērtība – iesaistītās un ieinteresētās puses ir pieaicinātas izvērtēšanas aktivitātēs, lai uzklausītu pušu atšķirīgos viedokļus;

7.2.5. Izvēlēto metožu pamatotība – pakalpojuma sniegšanas veids ir atbilstošs Tehniskajā specifikācijā noteiktajam;

7.2.6. Datu ticamība – iegūtie un apkopotie dati ir statistiski ticami un pielietojami;

7.2.7. Pamatota datu analīze – kvantitatīvie un kvalitatīvie dati analizēti saskaņā ar atzītām metodēm un pieņēmumiem, kas atbilst izvērtējuma mērķim un darba uzdevumiem;

7.2.8. Rezultātu ticamība – rezultāti ir loģiski, tos apstiprina datu analīze, to atbilstoša interpretācija un hipotēzes;

7.2.9. Secinājumu objektivitāte – secinājumi ir objektīvi, loģiski pamatoti un balstīti datu analīzē;

7.2.10. Ieteikumu pielietojamība – izvērtēšanas ziņojumā sniegtie ieteikumi ir pielietojami un ieviešami praksē, ieteikumi ir balstīti uz secinājumiem.

8. Pakalpojuma kvalitātes kontroles pasākumi pakalpojuma līguma izpildes laikā

Pakalpojuma kvalitāti uzrauga Finanšu ministrijas Eiropas Savienības fondu stratēģijas departaments:

8.1. organizējot regulāras tikšanās ar Pakalpojuma sniedzēju ar mērķi noteikt izvērtējuma progresu un precizēt turpmāko rīcību, kā arī pārrunāt neskaidros jautājumus un komentārus par iesniegtajiem nodevumiem;

8.2. izskatot nodevumus un sniedzot komentārus, kā arī piesaistot ES fondu ieviešanā iesaistīto institūciju, maksājumu iestādes, revīzijas iestādes un vadošās iestādes pārstāvjus ziņojuma izskatīšanā un komentēšanā;

8.3. aicinot pārstrādāt nodevumus gadījumā, ja tie neatbilst noteiktām Tehniskās specifikācijas prasībām vai iepriekš ar Pakalpojuma sniedzēju panāktajai vienošanās;

8.4. sekojot līdzi pakalpojumu sniegšanas laika grafikam un, ja nepieciešams, to precizējot.

9. Informēšana par izvērtēšanas rezultātiem

Saskaņā ar Latvijas Republikā spēkā esošajiem tiesību aktiem izvērtēšanas ziņojums ir publiski pieejams pēc līguma darbības beigām.

10. Laika grafiks

5. PIELIKUMS. IZVĒRTĒJUMA GALA ZIŅOJUMA NOVĒRTĒŠANAS VEIDLAPA

(Izvērtējuma gala ziņojuma nosaukums)

1. Atbilstība izvērtējumā izteiktajām vajadzībām	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai izvērtējuma gala ziņojums sniedz nepieciešamo informāciju un atbild uz visiem jautājumiem, kuri uzdoti tehniskajā specifikācijā?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs novērtē to, cik labi ziņojums atbilst tehniskās specifikācijas prasībām:

- izvērtējuma gala ziņojumā sniegtas atbildes uz visiem izvērtējuma jautājumiem;
- ja nav atbildēts uz kādu no izvērtējuma jautājumiem, tad tam sniegts pamatojums;
- satur analīzi par tehniskajā specifikācijā norādīto laika periodu, teritoriju, mērķa grupu, finansējumu, normatīviem dokumentiem utt.;
- ja ir noteikti ierobežojumi attiecībā uz sākotnējo mērķi un jautājumu izvērtēšanas apjomu, tad tie ziņojumā norādīti un skaidri pamatoti;
- ņemta vērā arī citu rīcībpolitiku, programmu, grupas utt. ietekme;
- izvērtējums papildina zināšanas par rīcībpolitikas ieviešanu un tās ietekmi.

2. Izvēlēto izvērtējuma metožu piemērotība	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai izvērtējuma pieeja kopumā ir piemērota izvērtējuma jautājumu risināšanai un atbilžu ieguvei?	☐	☐	☐	☐	☐
Vai izmantotas atbilstošas izvērtēšanas metodes?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs novērtē izvērtējuma analītisko ietvaru:

- izvēlētās metodes atbilst izvērtējuma vajadzībām un prasībām;
- metodoloģija skaidri pamatota un izvērtējuma gaitā konsekventi ievērota;
- informācijas avoti un analīzes rīki piemēroti izvērtējuma jautājumiem;
- sniegts vispusīgs izvēlēto metožu apraksts, norādīti galvenie izmantoto metožu ieguvumi un trūkumi, norādīti riski;
- ētiska rakstura problēmas ir atrisinātas (informācijas avotu konfidencialitātes ievērošana, potenciālās darbības grūtības iesaistītajiem utt.);
- iegūtie rezultāti ir ticami.

3. Datu ticamība	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai iegūtie dati ir atbilst izvēlētajam izmantošanas veidam, vai tie ir ticami?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs vērtē primāro un sekundāro datu lietošanas būtiskumu un to ticamību:

- pētnieciskā literatūra par izvērtējuma tēmu aplūkota pietiekamā apjomā;
- dati un informācija nesatur loģiskas kļūdas, iegūtie dati ir korekti un pietiekamā apjomā;
- datu iegūšanas veids atbilst izvērtējuma pieejai;
- datu kvalitāte ir pārbaudīta;
- pastāv līdzsvars kvalitatīvo un kvantitatīvo datu izmantošanā, atbilstoši izvērtējuma mērķim;
- datu iegūšanas veids (aptaujas, intervijas utt.) atbilst sākuma ziņojumā noteiktajiem kritērijiem un garantē rezultātu ticamību.

4. Datu analīze	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai veikta datu sistemātiska analīze un sniegtas atbildes uz izvērtējuma jautājumiem, analīze sniedz jaunu informāciju?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs vērtē faktu interpretācijas korektumu un metožu piemērotību:

- skaidra un iekšēji nepretrunīga analīze;
- izvērtējumā uzmanība pievērsta būtiskām cēloņsakarībām un intervences loģiku, tiek aplūkoti alternatīvi skaidrojumi;
- analīzē skaidri formulēts izskaidrojums (pamatojums) konstatētajām sakarībām;
- datu analīzē ņemts vērā arī konteksts (vēsturiskais, sociālais, ekonomiskais utt.);
- analīzē ietvertas visas iesaistītās puses atbilstoši tehniskajā specifikācijā vai ievada ziņojumā norādītajam;
- norādīti analīzē konstatētie izmantojamo datu ierobežojumi un izņēmumi.

5. Rezultātu pamatotība	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai rezultāti loģiski izriet no izmantotajiem datiem un veiktās analīzes?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs vērtē saskaņotību ar veikto analīzi un datiem:

- rezultāti izriet no analīzē balstītiem pierādījumiem;
- veiktos vispārinājumus, ja tādi veikti, pamato analīze;
- sniedz salīdzinājumu starp iegūtajām zināšanām un faktiem, norāda konstatētās atšķirības vai pretrunas ar jau uzkrātām zināšanām par izvērtējuma tēmu un tās ir izskaidrotas;
- ja nepieciešams, rezultātus papildina iesaistīto pušu viedokļi;
- norādīti ierobežojumi, ja tādi ir.

6. Secinājumi	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai secinājumi gala ziņojumā pilnībā balstās uz rezultātiem, nav tendenciozi?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs vērtē vai secinājumi loģiski izriet no rezultātiem:

- secinājumos sniegtas atbildes uz visiem izvērtējuma jautājumiem;
- secinājumi ir nepretrunīgi un izriet no izvērtējuma rezultātiem;
- tajos iekļauti visi būtiskākie secinājumi, kuri konstatēti analīzes gaitā;
- secinājumi ir pienācīgi prezentēti un savstarpēji saistīti;
- izvērtējuma gaitā konstatētās pretrunas un problēmas norādītas atklāti un objektīvā veidā.

7. Ieteikumu pielietojamība	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai sniegtie ieteikumi saskan ar secinājumiem?	☐	☐	☐	☐	☐
Vai sniegto ieteikumu ieviešana praksē ir pamatota no izmaksu un laika viedokļa?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs vērtē sniegto rekomendāciju reālismu un atbilstību izvērtējuma secinājumiem:

- ieteikumi loģiski izriet no secinājumiem;
- aptver visus būtiskos galvenos secinājumus;
- tie ir reālistiski, objektīvi un potenciāli noderīgi;
- ņemta vērā savstarpējās saistības starp ieteikumiem;
- sniegtie ieteikumi paredz zināmu darbību plānu to ieviešanā;
- tur, kur iespējams, sniegts ieteikumu ieviešanas izmaksas.

8. Izvērtējuma uztveramība	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Vai gala ziņojums ir loģiski un saprotami strukturēts?	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs vērtē ziņojuma saprotamību un atbilstību izvērtējuma saturam:

- gala ziņojumā aprakstītas izvērtētās politikas, to konteksts, izvērtēšanas mērķi, ierobežojumi, metodoloģija, rezultāti utt. strukturētā veidā;
- galvenās atziņas izteiktas koncentrēti un viegli uztverami;
- skaidri noteikta saikne starp datiem, rezultātiem un secinājumiem;
- tabulas, attēli un shēmas sekmē ziņojuma uztveramību, tie ir labi izskaidroti tekstā;
- apjoms un satura struktūra atbilst tehniskajā specifikācijā noteiktajām prasībām;
- detalizēta tehniska rakstura informācija par datiem un veikto analīzi pieejama ziņojuma pielikumos, izvairoties no pamatteksta pārblīvēšanas;
- gala ziņojumā aprakstītas būtiskākās problēmas, izvairoties no mazāk svarīgu problēmu detalizētas analīzes;
- izvēlētais valodas stils un izvērtējuma rezultātu un secinājumu atspoguļojums ir piemērots izvērtējuma pasūtītājam un citiem izvērtējuma gala ziņojuma lietotājiem.

9. Apkopots vērtējums gala ziņojumam	Vāji	Apmierinoši	Labi	Ļoti labi	Izcili
Gala ziņojuma kvalitāte ņemot vērā iepriekš minētos kritērijus	☐	☐	☐	☐	☐

Kritērijs apkopo iepriekšējo kritēriju vērtējumus.